

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра управління фінансово-економічною безпекою і проектами

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему Забезпечення фінансової безпеки банку АТ «Ощадбанк»

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0738-уб
спеціальності 073 Менеджмент,
освітня програма Управління фінансово-
економічною безпекою

Д.Д. Сімахін

Керівник к.т.н., доцент Іващенко О.В.

Рецензент к.е.н., доцент Бехтер Л.А.

Запоріжжя – 2019

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економічний
Кафедра управління фінансово-економічною безпекою і проектами
Освітній рівень магістр
Спеціальність 073 Менеджмент, освітня програма Управління фінансово-економічною безпекою

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ О.В. Лепьохін
« ____ » _____ 2019 р.

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Сімахіну Денису Дмитровичу

1. Тема роботи: «Забезпечення фінансової безпеки банку АТ «Ощадбанк»»
керівник роботи: Іващенко Ольга Владиславівна, к.т.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від 4 липня 2019 року № 1110-с.
2. Строк подання студентом роботи: 25 грудня 2019 року.
3. Вихідні дані до роботи: наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері банківської діяльності, періодичні та монографічні видання, фінансова звітність банку АТ «Ощадбанк».
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): дослідити сутність фінансової безпеки банку; розглянути особливості формування механізму управління фінансовою безпекою банку; розглянути методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки банку; надати організаційно-економічну характеристику АТ «Ощадбанк»; здійснити діагностику показників ефективності діяльності банку АТ «Ощадбанк»; запропонувати заходи щодо підвищення ефективності формування системи забезпечення фінансової безпеки АТ «Ощадбанк».
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 18 рис., 25 табл.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Іващенко О.В., доцент	09.08.2019 р.	09.08.2019 р.
2	Іващенко О.В., доцент	13.09.2019 р.	13.09.2019 р.
3	Іващенко О.В., доцент	18.10.2019 р.	18.10.2019 р.

7. Дата видачі завдання: 05 липня 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	05.07.2019 р. – 09.07.2019 р.	виконано
2.	Виконання вступу	10.07.2019 р. – 08.08.2019 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	09.08.2019 р. – 12.09.2019 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	13.09.2019 р. – 17.10.2019 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	18.10.2019 р. – 28.11.2019 р.	виконано
6.	Формування висновків	29.11.2019 р. – 10.12.2019 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	11.12.2019 р. – 24.12.2019 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	25.12.2019 р.	виконано

Студент _____ Д.Д. Сімахін
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ О.В. Іващенко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ С.В. Северина
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 101 с., 18 рис., 25 табл., 2 додатки, 70 джерел.

Об'єктом дослідження є процеси оцінювання показників фінансового стану банку в системі забезпечення фінансової безпеки АТ «Ощадбанк».

Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення та вдосконалення системи управління фінансовою безпекою банків, а також розробка практичних рекомендацій щодо підвищення рівня фінансової безпеки АТ «Ощадбанк».

Завдання: дослідити сутність фінансової безпеки банку; розглянути особливості формування механізму управління фінансовою безпекою банку; розглянути методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки банку; надати організаційно-економічну характеристику АТ «Ощадбанк»; здійснити діагностику показників ефективності діяльності банку АТ «Ощадбанк»; запропонувати заходи щодо підвищення ефективності формування системи забезпечення фінансової безпеки АТ «Ощадбанк».

Методи досліджень: системний, економіко-статистичний, графічний, табличний, логічний, нормативно-розрахунковий, методи аналізу, групування та ін.

Одержані результати та їх новизна: вдосконалено методику оцінювання рівня фінансової безпеки банку, яка передбачає використання показників, що характеризують ефективність діяльності банку та показників, що характеризують рівень його захищеності та здатність протистояти кризовим явищам.

Практичне значення одержаних результатів і висновків полягає у тому, що сформульовані у роботі теоретичні та практичні узагальнення можуть використовуватися при розробці системи управління фінансовою безпекою банку.

ЕФЕКТИВНІСТЬ, МЕТОДИ, ПОКАЗНИКИ, УПРАВЛІННЯ,
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА.

SUMMARY

Qualifying work: 101 pp., 18 fig., 25 tab., 2 annex, 70 references.

The object of the study is the processes of evaluating the indicators of the bank's financial condition in the system of financial security of Bank PLC «Oshadbank».

The subject of research is theoretical, methodical and practical issues of ensuring the financial security of the bank.

The purpose of the qualification work is to generalize and improve the system of managing the financial security of banks, as well as to develop practical recommendations for improving the financial security of Bank PLC «Oshadbank»

Objective: To investigate the essence of financial security of the bank; to consider the peculiarities of the formation of the bank's financial security management mechanism; consider methodical approaches to assessing a bank's financial security; provide organizational and economic characteristics of Bank PLC «Oshadbank»; to perform diagnostics of performance indicators of Bank PLC «Oshadbank»; to propose measures to increase the efficiency of the formation of the financial security system of Bank PLC «Oshadbank».

Research methods: systematic, economic-statistical, graphical, tabular, logical, regulatory-calculation, methods of analysis, grouping, etc.

The information base of the research consists of scientific works of domestic and foreign scientists in the field of banking, periodicals and monographs, financial statements of Bank PLC «Oshadbank».

Results and novelty obtained: improved methodology for assessing the level of financial security of the bank, which involves the use of indicators that characterize the performance of the bank and indicators that characterize its level of protection and ability to withstand crisis.

The practical significance of the obtained results and conclusions is that the theoretical and practical generalizations formulated in the work can be used in the development of the bank's financial security management system.

EFFICIENCY, METHODS, INDICATORS, MANAGEMENT,
FINANCIAL SECURITY.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ	11
1.1 Сутність фінансової безпеки банку	11
1.2 Механізм управління фінансовою безпекою банку	21
1.3 Методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки банку	30
Висновки до розділу 1	37
2 ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ АТ «ОЩАДБАНК» В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ	39
2.1 Організаційно-економічна характеристика банку.....	39
2.2 Аналіз ресурсного забезпечення діяльності банку.....	45
2.3 Аналіз ефективності діяльності банку.....	54
Висновки до розділу 2.....	66
3 НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ АТ «ОЩАДБАНК».....	68
3.1 Удосконалення методики оцінювання фінансової безпеки банку.....	68
3.2 Формування ефективної стратегії забезпечення фінансової безпеки банку.....	77
Висновки до розділу 3.....	89
ВИСНОВКИ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95
ДОДАТКИ.....	102

ВСТУП

Банківська система – важливий елемент фінансово-кредитної системи країни, адже через неї відбувається велика кількість фінансових операцій, які обслуговують усі сфери діяльності держави. В умовах економічної нестабільності, можна спостерігати негативні тенденції щодо показників рентабельності, платоспроможності та фінансового стану вітчизняних банків. Саме від якості розроблених заходів забезпечення фінансової безпеки банку залежить його фінансовий стан та вектор розвитку банківського сектору в цілому в стратегічній перспективі.

Серед проблем захисту банківської діяльності від загроз зовнішнього та внутрішнього характеру все більш актуальною стає необхідність забезпечити охорону фінансових ресурсів, інформації, майна банків, створити дієві механізми фінансового захисту банківської системи. Створення ефективного механізму управління фінансовою безпекою банку, в практичному використанні дасть змогу збільшити ефективність прийняття управлінських рішень стосовно використання ресурсів банку й забезпечить налагоджене функціонування всієї банківської системи в цілому.

Проблемним аспектам організації та управління фінансовою безпекою банків присвячені наукові праці таких вітчизняних і закордонних учених, як: В. І. Гайдук, А. Л. Вороков, Н. В. Гайдук, М. М. Єрмошенко, А. Є. Лісняк Я. В. Жовтанецька, А. І. Сухоруков, Ю. М. Харазашвілі та ін.

Поряд з тим, наявність кризових явищ у банківській сфері та циклічність їх коливань зумовили необхідність поглибленого обґрунтування управлінських та організаційних аспектів фінансової безпеки банків та розробки адекватних підходів до її оцінювання, які були б найбільш прийнятними в сучасних економічних умовах.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є узагальнення та вдосконалення системи управління фінансовою безпекою банків, а також розробка практичних рекомендацій щодо підвищення рівня фінансової безпеки АТ «Ощадбанк».

Виходячи з цієї мети, завдання дослідження полягали у наступному:

- дослідити сутність фінансової безпеки банку;
- розглянути особливості формування механізму управління фінансовою безпекою банку;
- розглянути методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки банку;
- надати організаційно-економічну характеристику АТ «Ощадбанк»;
- здійснити діагностику показників ефективності діяльності банку

АТ «Ощадбанк»;

– запропонувати заходи щодо підвищення ефективності формування системи забезпечення фінансової безпеки АТ «Ощадбанк».

Об'єктом дослідження є процеси оцінювання показників фінансового стану банку в системі забезпечення фінансової безпеки АТ «Ощадбанк».

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні питання забезпечення фінансової безпеки банку.

При виконанні кваліфікаційної роботи магістра використані такі методи економічних досліджень: системний, економіко-статистичний, графічний, табличний, логічний, нормативно-розрахунковий, методи аналізу, групування та ін.

Інформаційну базу дослідження складають наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері банківської діяльності, періодичні та монографічні видання, фінансова звітність банку АТ «Ощадбанк».

Наукова новизна отриманих результатів визначається такими основними положеннями: вдосконалено методику оцінювання рівня фінансової безпеки банку, яка передбачає

використання показників, що характеризують ефективність діяльності банку та показників, що характеризують рівень його захищеності та здатність протистояти кризовим явищам.

Практичне значення одержаних результатів і висновків полягає у тому, що сформульовані у роботі теоретичні та практичні узагальнення можуть використовуватися при розробці системи управління фінансовою безпекою банку.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження опубліковано у збірнику матеріалів XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях» (м. Запоріжжя, 7 листопада 2019 р.).

За результатами дослідження подано до друку статтю «Особливості оцінювання фінансової безпеки банківських установ» у збірник наукових праць «Нова економіка».

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

1.1 Сутність фінансової безпеки банку

Формування економіки ринкового типу зумовлює потребу у створенні надійного та фінансово стійкого банківського сектора до впливу зовнішніх та внутрішніх загроз в умовах посилення макроекономічної нестабільності. Одним з напрямів вирішення цього завдання є розробка теоретичних положень забезпечення фінансової безпеки банків. Проблема забезпечення фінансової безпеки банку є відносно новим напрямом наукових досліджень. Актуальність даного питання зумовлена необхідністю реалізації національних інтересів щодо створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення зростання рівня життя і добробуту населення. Важлива роль у цьому процесі відводиться саме банківському сектору, за допомогою якого здійснюється розподіл та перерозподіл грошових потоків та їх концентрація у пріоритетних галузях економіки; запобігання відпливу капіталів за кордон; забезпечення стабільності національної грошової одиниці; здійснення виваженої політики внутрішніх і зовнішніх запозичень та ін. [7].

Інтеграція вітчизняного банківського сектора у світовий фінансовий простір, з одного боку, зумовила існування додаткових можливостей для залучення дешевших ресурсів, запозичення світового досвіду ведення банківської справи, впровадження сучасних інформаційних технологій, а з іншого – призвела до зростання залежності від кон'юнктури світових фінансових ринків та зумовила підвищення рівня банківських ризиків, що потребує розробки теоретичного базису забезпечення фінансової безпеки банків в умовах посилення макроекономічної нестабільності в країні та світі.

Безпека банків є частиною фінансової безпеки країни. Необхідно зазначити, що банківська система – це найважливіша складова фінансово-кредитної сфери держави. По суті саме стан банківського сектора визначає рівень фінансово-кредитної безпеки, а тому певною мірою і рівень фінансової безпеки держави [12].

Проблеми банківської сфери є одночасно і проблемами фінансової безпеки держави. Саме стабільність і надійність банківської системи, вдосконалення банківського менеджменту і зміцнення його стратегічної складової можуть забезпечити фінансову безпеку держави. Безпеці банківської діяльності присвячено багато наукових праць, в яких безпека банків розглядається з різних точок зору, зокрема безпеки банків, економічної безпеки, фінансової безпеки, безпеки проведення банківських операцій та ін.

У перекладі з грецької поняття безпека означає «володіти ситуацією» [24]. В економічній літературі безпека банку трактується як: стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація мети банку та основних його інтересів, захист від внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов функціонування; властивість своєчасно й адекватно реагувати на всі негативні прояви внутрішнього і зовнішнього середовища банку; здатність протистояти різним посяганням на власність, діяльність і імідж банку, створювати ефективний захист від внутрішніх і зовнішніх загроз [20]; стан захищеності банку від внутрішніх і зовнішніх загроз [18]; система заходів, які забезпечують захищеність інтересів власників, клієнтів, працівників і керівництва банку від зовнішніх і внутрішніх загроз [37].

Більш системне визначення поняття «безпека банку» наведено у роботі В. Гамзи та І. Ткачука: це сукупність зовнішніх і внутрішніх умов банківської діяльності, при яких потенційно небезпечні для банківської системи (окремого банку) дії або обставини попереджені, припинені або зведені до такого рівня, при якому не здатні нанести збиток установленому порядку банківської діяльності (функціонуванню банку, збереженню й відтворенню майна й інфраструктури банківської системи або окремого банку) і перешкодити досягненню банком уставних цілей [14]. У даному визначенні забезпечення

безпеки банку має здійснюватися на двох рівнях: рівні окремого банку на підставі реалізації заходів банківського менеджменту та на рівні банківської системи на підставі реалізації державних заходів, спрямованих на захищеність інтересів банку (банківської системи в цілому) від внутрішніх та зовнішніх загроз, при цьому, безпека банку має комплексний і багатофункціональний характер, а її реалізація дозволяє реалізувати пріоритетні цілі банку, створити і використати можливості конкурентного середовища для забезпечення його ефективного функціонування та сталого розвитку у довгостроковій перспективі. Як критерій ефективності безпеки банківської діяльності переважна більшість організацій розглядає стабільність фінансового й економічного розвитку банку. В економічній літературі [48] виокремлюють такі види безпеки банку: економічна безпека; фінансова безпека; правова безпека; кадрова безпека (безпека персоналу); інформаційна безпека; безпека банківських операцій. При цьому, більшу увагу приділяють саме економічній безпеці банку, а фінансову безпеку розглядають фрагментарно як складову економічної безпеки.

В наукових дослідженнях і на практиці простежуються дещо різні підходи до визначення сутності фінансової безпеки банку. Найчастіше фінансову безпеку розглядають як складову економічної безпеки банківської установи [5, 9, 26, 45]. Кожен із авторів пропонує та обґрунтовує свій підхід до визначення цього поняття. Щодо сутнісної характеристики даної дефініції, то, зокрема, О.І. Барановський визначає фінансову безпеку банку як сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії чи обставини попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдати шкоди ефективному функціонуванню банку, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкодити досягненню банком статутних цілей; а також як стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості і незалежності та середовища, в якому він функціонує [5].

Заслугує на увагу підхід запропонований О. Хитрим, згідно з яким фінансова безпека банку розглядається як динамічний стан, при якому банк [62]:

- юридично і технічно здатний виконувати і реально виконує властиві йому функції;
- забезпечує захист життєво важливих соціально-економічних інтересів громадян, господарюючих суб'єктів, суспільства та держави від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз;
- володіє потенціалом як для кількісного, так і для якісного зростання і має в своєму розпорядженні механізми для реалізації такого потенціалу.

Т. Болгар наводить сутнісну характеристику дефініції «фінансова безпека банку» як стану банку, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку [10]. На її думку, основою системи фінансової безпеки банків є три підсистеми:

- фінансової діагностики;
- фінансових важелів і методів забезпечення фінансової безпеки;
- контролю і аналізу результатів.

На думку Т. Болгар [10] та С. Побережного [45], ключовими характеристиками фінансової безпеки банку є: забезпечення рівноважного і стійкого фінансового стану банку; сприяння ефективній діяльності банку; дозволяти на ранніх стадіях визначити проблемні місця в діяльності банку; нейтралізувати кризи і запобігати банкрутствам.

Найбільш поширені підходи до визначення цієї категорії представлено в табл. 1.1.

З таблиці видно, що деякі науковці пов'язують фінансову безпеку з фінансовою стійкістю і стабільністю; інші – зі ступенем ефективності фінансово-економічної діяльності; рівнем

достатності власного капіталу; ступенем захищеності інтересів громадян, господарюючих суб'єктів, суспільства та держави; рівнем стійкості до зовнішніх і внутрішніх ризиків.

Таблиця 1.1 – Підходи до визначення поняття «фінансова безпека банку»

Автор, джерело	Визначення
О.Барановський [5], А.Ткаченко А., К.Маменко [59]	Фінансова безпека комерційного банку – це: – сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії чи обставини попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдати шкоди встановленому порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкодити досягненням банком статутних цілей; – стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує.
Т. Болгар [10], А. Єпіфанов [24]	Фінансова безпека банку – це стан банківської установи, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку.
Ю. Голобородько [17]	Фінансова безпека банківських установ – такий її стан, який характеризується оптимальним рівнем залучення і розміщення ресурсів при мінімізації загроз та негативних явищ і характеризує здатність банків до саморозвитку, підвищення ефективності та конкурентоздатності.
С. Дмитров [20], Д. Фадєєв [61]	Фінансова безпека банку – це захист фінансових інтересів банку, його фінансової стійкості і середовища, в якому він функціонує.
Н. Євченко [22] О. Криклій [3], Н. Зачосова [26]	Фінансова безпека банку – це такий його фінансовий стан, який характеризується збалансованістю системи фінансових показників, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, а також забезпечує ефективний розвиток банку в поточному та наступних періодах.
О. Литовченко, Б. Самойлов [19]	Фінансова безпека банку – стан банківської установи, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати фінансові ресурси в достатньому обсязі для забезпечення поточної діяльності та стійкого розвитку.
С. Побережний [45]	Фінансова безпека банку – це важлива складова фінансової, а тому і національної безпеки, це такий стан банківської установи, який характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, її здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку.
О. Хитрін [62]	Фінансова безпека банку – динамічний стан, при якому він: – юридично і технічно здатний виконувати і реально виконує властиві йому функції; – забезпечує стійкий захист життєво важливих соціально-економічних інтересів громадян, господарюючих суб'єктів, суспільства та держави від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз; – володіє потенціалом як для кількісного, так і для якісного зростання і має в своєму розпорядженні механізми для реалізації даного потенціалу.

Систематизація розглянутих підходів дозволила запропонувати таке визначення поняття «фінансова безпека банку»: це такий стан банку (банківської системи в цілому), що характеризується здатністю протистояти можливим зовнішнім та внутрішнім загрозам банківської діяльності для забезпечення нормального функціонування та розвитку в

умовах дестабілізуючого впливу оточуючого середовища та захищеності фінансових інтересів зацікавлених сторін (власників, клієнтів, працівників, керівництва, держави), а основною метою безпеки банку є забезпечення конкурентоспроможності як окремого банку, так і банківської системи в цілому на ринку банківських послуг та недопущення можливості отримання збитків або втрати частини прибутків внаслідок реалізації внутрішніх та зовнішніх загроз.

Узагальнення економічної літератури [3, 5, 10, 17, 20, 24, 29] дозволили обґрунтувати систему принципів, які відображують філософію, об'єктивні закони і закономірності процесу забезпечення фінансової безпеки банку:

- комплексності: необхідність врахування зовнішніх та внутрішніх загроз, які впливають на фінансову безпеку банку;
- об'єктивності: оцінка вірогідності зниження рівня фінансової безпеки повинна здійснюватись на основі використання методичних підходів, а не суб'єктивних міркувань аналітиків;
- безперервності й оперативності: процес забезпечення фінансової безпеки банку повинен здійснюватись на постійній основі, що дозволяє своєчасно реагувати на появу зовнішніх та внутрішніх загроз;
- конфіденційності: внутрішня інформація банку щодо вірогідності виникнення кризових явищ та зниження фінансової стійкості повинна бути комерційною таємницею банку, оскільки її розголошення може викликати паніку серед його клієнтів;
- законності: заходи, що виконуються в межах, необхідних для забезпечення безпеки банку, ґрунтуються на чинних Законах України, постановах кабінету міністрів, Указах президента України, нормативних актах національного банку, вимогах документів місцевих органів влади та статуту банку;
- самостійності і відповідальності: підрозділи фінансової безпеки банку повинні мати у своєму розпорядженні всі необхідні засоби для ефективного вирішення поставлених перед ними завдань, повноваження осіб і підрозділів банківської безпеки суворо регламентуються нормативними актами банків;
- економічної доцільності: забезпечення фінансової безпеки не повинно призводити до погіршення умов діяльності та стану банку, перешкоджати реалізації його інтересів та витрати на їх проведення мають бути адекватними ефективності останніх;
- цілеспрямованості: підтримання фінансової безпеки здійснюється у суворій відповідності до завдань, які вирішує банк згідно із затвердженою його керівництвом комплексною програмою безпеки.

Таким чином, під фінансовою безпекою варто розуміти такий стан фінансових відносин, за якого би створювалися сприятливі умови та необхідні ресурси для розширеного відтворення, економічного росту та підвищення фінансового рівня банку, вдосконалення національної фінансової системи для успішної протидії внутрішнім і зовнішнім факторам дестабілізації фінансового стану банківської системи.

Дотримання належного рівня фінансової безпеки банків є умовою забезпечення стабільної, безкризової та ефективної діяльності. Для її досягнення система повинна визначати потенційні проблеми в діяльності банку, усунути їх та здійснювати контроль над результативністю заходів щодо забезпечення фінансової безпеки [63].

Відповідно, як основні складові фінансової безпеки банку можна визначити: систему управління ризиками, фінансову стійкість, рівень капіталізації та достатність власного капіталу для покриття банківських ризиків, якість кредитного та інвестиційного портфелів і, як наслідок, банківських активів в цілому, рівень рентабельності банківської діяльності, фінансовий потенціал, рівень корпоративного контролю, конкурентоспроможність банку та банківських послуг на ринку, частку іноземного капіталу у статутному капіталі та ін. Основною метою фінансової безпеки банку є забезпечення конкурентоспроможності як окремого банку, так і банківської системи загалом на ринку банківських послуг і недопущення можливості отримання збитків або втрати частини прибутків унаслідок реалізації внутрішніх та зовнішніх загроз [18].

Питання забезпечення фінансової безпеки необхідно розглядати паралельно зі шляхами протидії наявним і потенційно можливим загрозам. На сьогодні немає єдиного підходу до визначення загроз фінансовій безпеці банку. Більшість науковців пропонують власні класифікації таких загроз, однак найбільш вдалим є поділ загроз на зовнішні (з боку клієнтів, партнерів, конкурентів, держави) та внутрішні (з боку власників, адміністрації, менеджерів підрозділів, спеціалістів та ін.).

У цілому загрози безпеці банків можна поділити на дві великі групи – внутрішні й зовнішні.

До зовнішніх належать загрози, що містять у собі фактори, які є результатом впливу зовнішнього середовища на банк а саме [8]:

- несприятливі макроекономічні умови, ринкові ризики та глобальні банківські кризи;
- відсутність стабільності податкової, кредитної та страхової політики;
- низький рівень довіри до банків; конкуренція у банківському середовищі;
- недостатня фінансова стійкість банківського сектору;
- недосконалість банківського нагляду та регулювання, в тому числі механізму

використання монетарних інструментів;

- висока ступінь залежності банків від зовнішніх джерел фінансування;
- значні коливання курсу національної валюти відносно інших валют (інфляція, дефляція);
- відкритість (доступність) міжбанківського ринку;
- волатильність цін на енергоресурси; політична та геополітична нестабільність;
- негативні зміни процентних ставок; високий рівень проблемності активів;
- можливість знецінення майна, що перебуває як забезпечення за кредитними

операціями банків (зокрема, через падіння цін на ринку нерухомості, кризу окремих галузей економіки тощо).

До внутрішніх загроз належать фактори, які або безпосередньо генеруються банком, або є частиною його внутрішнього середовища. До основних внутрішніх загроз можна віднести [33]:

- недосконалість організації системи фінансового менеджменту в банку;
- неефективність проведення основних банківських операцій;
- недотримання банком показників ліквідності;

- зловживання та некомпетентність службовців банку (шахрайство у сфері бухгалтерського обліку, фальсифікація витрат, привласнення доходів тощо);
- слабкість маркетингової політики банку;
- неефективна система фінансового моніторингу в банку;
- наявність каналів витоку інформації з банку;
- низький рівень капіталізації банків;
- низький рівень залучення іноземної валюти і готівки у національній валюті, що знаходиться у населення.

До чинників опосередкованого впливу відносимо: недостатня ефективність банківського нагляду; рівень конкуренції між банками; фінансово-економічний стан галузей промисловості; стабільність національної грошової одиниці та соціально-економічної політики держави.

Для банківської установи можна визначити ряд чинників, які можуть спричинити погіршення банківської безпеки, а також виробити заходи, що сприяють зменшенню негативного впливу цих факторів (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Систематизація загроз фінансовій безпеці банку [21]

Чинники	Заходи нейтралізації негативного впливу
1	2
Сплановане швидке вилучення групою клієнтів, вкладників значного обсягу коштів з банку, що призводить до погіршення його платоспроможності.	Диверсифікація пасивів, для забезпечення незалежності банку від джерел фінансування, поведінку яких важко прогнозувати.
Блокування іншими фінансовими установами активів банку.	Розміщення коррахунків лише в авторитетних фінансових установах. Моніторинг їх фінансового стану і політичних залежностей;
Доведення до фіктивного банкрутства підприємств - позичальників банку, обсяги заборгованості яких перед банком знижують його платоспроможність.	Введення в керівництво підприємств – великих позичальників представників банку.
Використання засобів масової інформації для дискредитації банківської установи.	Проведення постійної іміджевої рекламної кампанії; проведення заходів, спрямованих на забезпечення прозорості фінансового стану банку.
Політичний вплив на рух капіталів;	Незалежність або зменшення залежності від політичних капіталів; дотримання всіх вимог нормативно-правових актів при здійсненні таких операцій.
Витіснення банку з певних сегментів ринку банківських послуг.	Проведення виваженої цінової політики, інтеграція банку в регіональні економічні проекти.
Демпінгування на ринку послуг.	Проведення постійної роботи з підвищення ефективності та зменшення собівартості банківських послуг.
Втрата ключового кваліфікованого персоналу через їх перехід в інші, конкуруючі банки.	Проведення виваженої кадрової політики, оплати праці та надання соціального захисту працівникам банку.

В умовах посилення макроекономічної нестабільності, зростання зовнішніх та внутрішніх загроз фінансова безпека банку є важливим інструментом реалізації його інтересів та пріоритетних цілей, нарощування фінансового потенціалу для кількісного та якісного зростання, зміцнення позицій на ринку банківських послуг, забезпечення нормального функціонування та сталого розвитку [1].

Усвідомлення сутності поняття «фінансова безпека банку» дозволить комплексно та системно визначити та описати загальні вимоги до самозахисту, саморозвитку та самозбереження вітчизняного банківського сектора в умовах глибоких структурних економічних перетворень у світі.

Усвідомлення внутрішніх та зовнішніх загроз дозволить сформувати надійну систему забезпечення фінансової безпеки банку, спрямовану на виконання. При цьому, система фінансової безпеки банку має знаходитися у постійному розвитку та постійно адаптуватися до змін зовнішнього і внутрішнього середовища для підвищення конкурентоспроможності вітчизняного банківського сектора, стійкості та стабільності роботи якого визначають фінансову рівновагу в країні.

1.2 Механізм управління фінансовою безпекою банку

У сучасних умовах розвиток банківської системи передбачає пошук реальних шляхів мінімізації ризиків й отримання достатніх прибутків для збереження коштів вкладників та підтримання життєдіяльності банку. Тому успішне вирішення цього питання потребує використання багатьох методів, прийомів, способів, систем для оптимізації управління фінансовою безпекою комерційного банку.

Низький рівень ефективності системи управління фінансовою безпекою є причиною кризових явищ у діяльності банків, їх орієнтованості на боротьбу з результатами негативного впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, а не на попередження та вчасну нейтралізацію потенційних ризиків та загроз [28].

Управління фінансовою безпекою банку забезпечує стан банківської установи, який характеризується стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, досягненням максимально можливої платоспроможності та стійкості банку, ліквідності його балансу, ефективної структури капіталу й найбільш прибуткових напрямів його вкладень, здатністю досягати поставлені цілі і генерувати достатні фінансові ресурси для забезпечення стійкого розвитку.

Забезпечення фінансової безпеки банку має ґрунтуватись на системному підході, а формування оптимальної системи безпеки банку потребує розроблення стратегії, концепції реалізації, визначення відповідного інструментарію та етапів забезпечення безпеки [36].

Система забезпечення безпеки банку повинна посідати одне з ключових місць у системі управління банком для вчасного виявлення ймовірних ризиків і загроз, попередження їх появи та ефективної нейтралізації, що сприятиме оптимізації фінансового управління банком і підвищенню ефективності його діяльності. При цьому слід враховувати, що система забезпечення безпеки комерційного банку взаємодіє із зовнішнім середовищем, впливаючи на нього та зазнаючи зворотного впливу.

Щоб сформувати ефективний механізм управління фінансовою безпекою банку, потрібно чітко розуміти сутність поняття «механізм управління» та проаналізувати головні підходи. Саме тому для визначення та формування ефективного механізму управління фінансовою безпекою банківської установи варто розглянути основні підходи до визначення поняття «механізм управління безпекою банку», що наведені в табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Визначення поняття «механізм управління безпекою банку» у працях науковців [6]

Автор	Визначення
М. І. Круглова	Сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів цілеспрямованої взаємодії суб'єктів господарювання та вплив на їхню діяльність, які забезпечують узгодження інтересів взаємодіючих сторін, об'єктів і суб'єктів управління банку.
В. С. Пономаренко	Сукупність форм, методів, структур і засобів управління, які об'єднані загальною метою та за допомогою яких здійснюється об'єднання й узгодження громадських, групових та окремих інтересів, забезпечуються функціонування й розвиток банку.
В. Н. Бурков, К. С. Горячева, І. Б. Медведєва	Сукупність управлінських рішень та елементів впливу на процес їх розробки й реалізації відносно забезпечення захисту своїх інтересів від будь-якого негативного впливу.

Отже, розглянувши ці підходи, на їх основі можливо визначити, що механізм управління фінансовою безпекою банку – це сукупність фінансово-економічних, фінансово-мотиваційних, фінансово-організаційних та фінансово-правових процедур прийняття управлінських рішень щодо забезпечення захисту фінансових інтересів банку, які дають змогу узгоджувати інтереси взаємодіючих сторін, об'єктів і суб'єктів управління й спрямовані на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз.

На нашу думку, серед запропонованих науковцями варіантів основну увагу варто звернути не на підходи до визначення цього поняття, а на формування ефективної взаємодії суб'єктів для управління безпекою банківської установи й узгодження соціальних, групових та окремих інтересів, оскільки саме вони формуватимуть головні складники механізму управління безпекою банку на макрорівні та визначатимуть основні напрями організації управління безпекою банківської установи на макрорівні, а їх взаємодія буде головним «бар'єрним» елементом забезпечення фінансової безпеки банку під час дії негативних зовнішніх і внутрішніх факторів середовища [32].

Варто зазначити, що існує багато різних думок щодо основних складників механізму управління фінансовою безпекою банку. Зокрема,

І.О. Бланк вважає, що компонентами механізму управління фінансовою безпекою є система державного нормативно-правового регулювання безпеки, ринковий механізм регулювання безпеки, внутрішній механізм управління безпекою, система методів управління, система інструментів управління [9].

До складу механізму управління фінансовою безпекою входять економічні закономірності, цілі та завдання управління, організаційна структура, принципи управління, методи управління фінансами, кадри управління, техніка й технологія управління, критерії оцінки ефективності системи управління фінансами [30].

Отже, на нашу думку, до складників механізму управління фінансовою безпекою банку можна віднести суб'єктів й об'єктів управління, фінансові інтереси, мету та завдання управління, принципи, функції управління.

Серед суб'єктів управління фінансовою безпекою – керівники банківських установ, а у великих за розмірами банках створюються відповідні служби безпеки банку, які виконують завдання, пов'язані з контролем операцій щодо незаконно отриманих коштів і забезпеченням зберігання готівки, фінансових документів, цінних паперів.

Основні об'єкти управління фінансовою безпекою – не лише фінансові ресурси (капітал, залучені та позичені кошти), за допомогою яких банк виконує свою діяльність, але й ті сфери, які він обслуговує [40].

Наступний елемент механізму – фінансові інтереси. Саме на їх захист націлене забезпечення фінансової безпеки банківської системи. Система фінансових інтересів включає [54]:

- інтереси кредиторів (отримання вкладниками максимального прибутку від надання

позичкового капіталу в тимчасове користування банкам);

- інтереси позичальників (максимізація корисності або прибутку позичальників за рахунок використання грошової вартості, отриманої від банків на умовах платності та поверненості);

- інтереси банків: отримання банками максимального прибутку від виконання своєї діяльності;

- інтерес центрального банку (стабільність національної валюти);

- інтереси суб'єктів економіки (повне задоволення потреб економіки в грошовій масі).

Потрібно зазначити, що для ефективного управління фінансовою безпекою банку потрібні наявність високого ступеня гармонізації, узгодження фінансових інтересів суб'єктів господарювання банку з інтересами навколишнього середовища.

Систему безпеки банківської діяльності можна визначити як організовану сукупність спеціальних органів, засобів, методів і заходів, що забезпечують захист діяльності від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз (рис. 1.1).

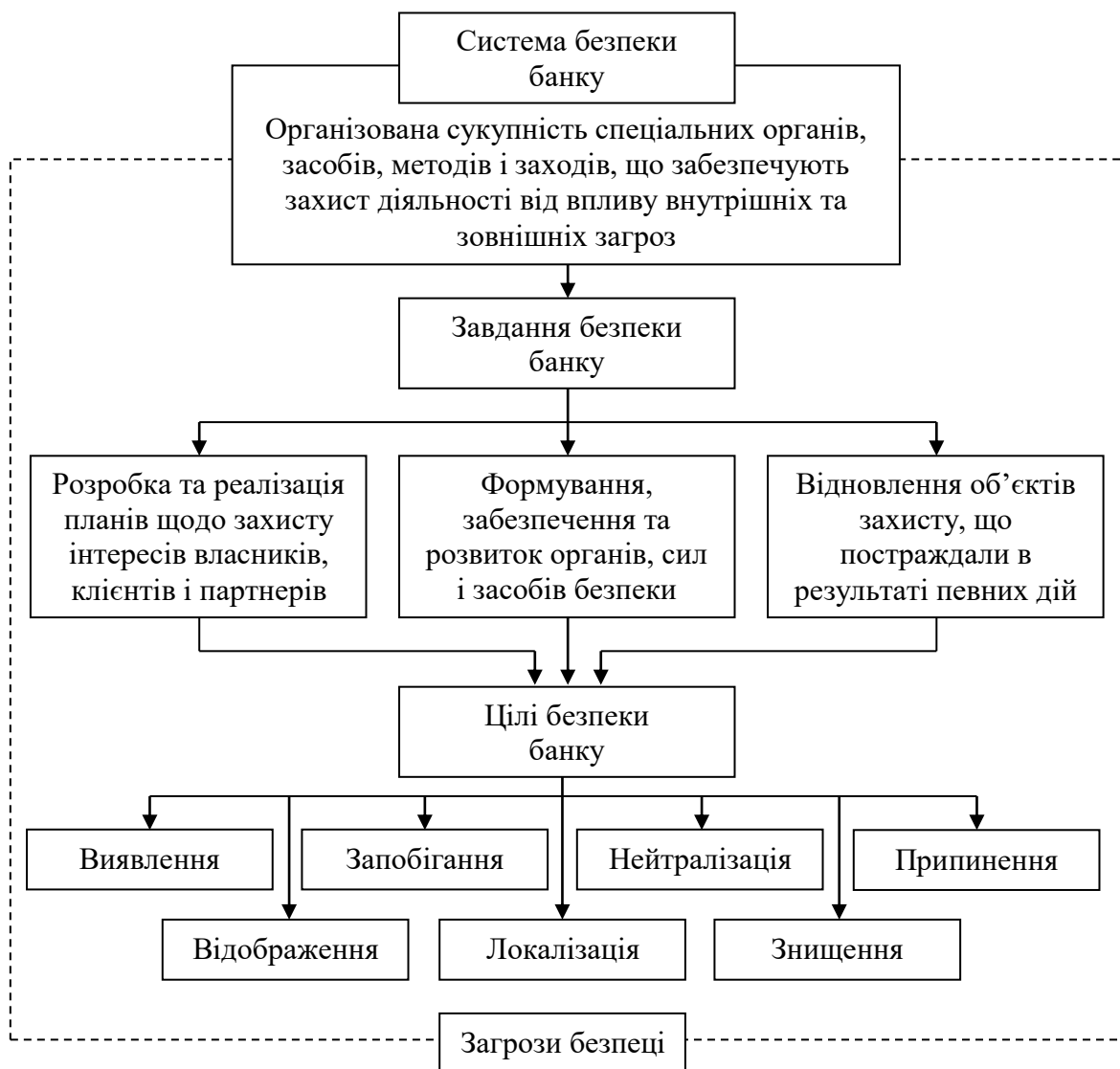

Рис. 1.1 – Система безпеки банківської діяльності [55]

Необхідна умова для нормального та ефективного функціонування механізму управління фінансовою безпекою банку – дотримання комплексу принципів.

До головних серед них можна віднести наступні принципи [58]:

- комплексність – забезпечення безпеки персоналу, матеріальних та фінансових ресурсів від можливих загроз усіма доступними законними засобами, методами; забезпечення безпеки інформаційних ресурсів протягом усього життєвого циклу, на усіх технологічних етапах їх обробки та використання, в усіх режимах функціонування;

- спроможність системи до розвитку та вдосконалення відповідно до змін умов функціонування суб'єкта;

- своєчасність – попереджувальний характер заходів щодо забезпечення безпеки. Постановка завдань, формування комплексної безпеки на попередніх стадіях розробки системи безпеки на підставі аналізу та прогнозування обставин, загроз безпеці, а також розробка ефективних заходів попередження;

- безперервність – використання злочинцями законних і незаконних методів з метою боротьби з методами захисту, що забезпечують безпеку діяльності;

- активність – захист інтересів банківських установ шляхом використання стандартних і нестандартних методів;

- законність – система безпеки на основі законодавчої бази, що регулює процес здійснення банківської діяльності;

- обґрунтованість – заходи і засоби захисту, які повинні реалізовуватися на сучасному рівні розвитку безпеки та відповідати встановленим вимогам і нормам;

- економічна доцільність – співставлення можливих збитків та витрат на забезпечення безпеки (критерій «ефективності – вартість»);

- спеціалізація – залучення до розробки та впровадження заходів та засобів захисту спеціалізованих підрозділів або установ;

- взаємодія та координація – здійснення заходів забезпечення безпеки на основі чіткої взаємодії усіх зацікавлених підрозділів та служб, сторонніх спеціалізованих установ;

- удосконалення заходів і засобів захисту на основі власного досвіду, нових технічних засобів з урахуванням зміни методів і засобів розвідки, схем відмивання грошей, фінансування тероризму та фінансового шпіонажу;

- централізація управління – самостійне функціонування системи безпеки за єдиними організаційними, функціональними та методологічними принципами з централізованим управлінням системою безпеки.

Управління фінансовою безпекою банку – це є особливий вид здійснення фінансового менеджменту фінансово-кредитної установи, який спрямований на забезпечення найвищих результатів фінансової діяльності банку та мінімізації впливу загроз в процесі досягнення фінансових інтересів як в короткостроковому, так й у довгостроковому періоді. Забезпечення ефективної взаємодії усіх елементів системи управління

фінансовою безпекою банку дозволить досягти запланованих результатів банківської діяльності за певний період [42].

Отже, ефективна політика управління фінансовою безпекою банку повинна мати на меті план дій щодо забезпечення стабільних показників фінансового стану банку як у поточному, так і в перспективному періодах, та усунення можливості впливу зовнішніх і внутрішніх загроз його безпеці.

Система фінансової безпеки банку повинна виконувати чітко визначені функції, основними з яких є [50]:

- визначення потенційних проблем, до складу яких входять такі параметри, як ідентифікація проблеми, оцінка її масштабів, визначення факторів, що призвели до виникнення проблеми й можуть погіршити ситуацію;

- усунення проблем – вибір потрібних важелів впливу на неї, а також визначення методів її усунення;

- контроль результативності – аналіз ефективності вжитих заходів і повторна перевірка наявності цієї проблеми;

- забезпечення ефективного фінансового управління за допомогою використання відповідного фінансового інструментарію та специфічних методів фінансового управління.

Саме тому, відповідно до поставленої мети й наявних функцій, процес формування механізму управління фінансовою безпекою банку, на нашу думку, включає такі сім основних етапів (рис. 1.2).

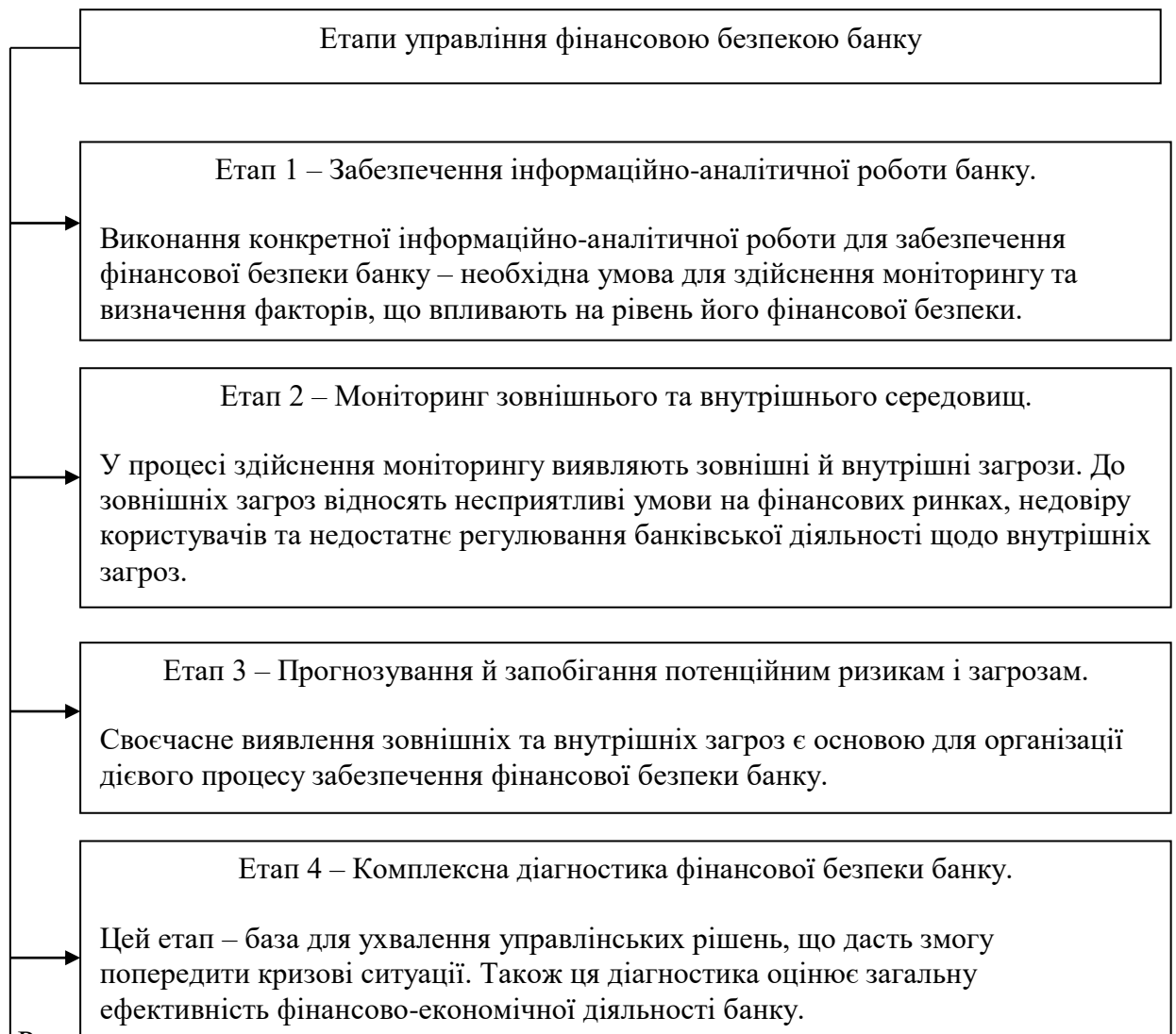

Рис. 1.2 – Етапи управління фінансовою безпекою банку [64]

Рис. 1.3 – Механізм управління фінансовою безпекою банку [56]

Потрібно зазначити, що механізм управління фінансовою безпекою банку багатогранний та складний процес, головна умова функціонування якого – своєчасність виявлення й усунення загроз фінансовій безпеці банку.

Забезпечення ефективної взаємодії всіх елементів механізму управління фінансовою безпекою банку дасть змогу досягти запланованих результатів банківської діяльності за умов економічної нестабільності. Для кожного банку важливе виконання узгоджених й обґрунтованих дій, спрямованих на підтримку належного рівня фінансової безпеки, оскільки фінансова безпека – це важливий інструмент для досягнення її комерційної мети. Однією з найважливіших вимог до управління фінансово-економічною безпекою банку є співмірність витрат на забезпечення безпеки банку реальному рівню загроз. Ця вимога пов'язана з реалізацією принципу розумної достатності.

З позиції кінцевої ефективності системи в рівній мірі неприпустимо економити на даному напрямі діяльності, послабляючи власну безпеку, і перебільшувати можливі загрози, здійснюючи зайві, тобто витрати, що не окупаються. Враховуючи, що керівництво служби безпеки з очевидних причин схильне саме до завищення рівня потенційних загроз, для дотримання цієї вимоги бажане залучення незалежних експертів в особі співробітників державних правоохоронних органів або приватних охоронних структур.

1.3 Методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки банку

Об'єктивне оцінювання фінансової безпеки банку та створення ефективної методики комплексного її аналізу – один із пріоритетних напрямків дослідження на сучасному етапі у банківській сфері. Існуючі підходи до оцінки економічної безпеки банку відрізняються за складом факторів, що враховуються, системою показників, які характеризують складові економічної безпеки, пороговими значеннями показників тощо.

Різні автори мають дещо відмінні точки зору з приводу змісту безпеки, надійності і стабільності банків та методів їх оцінки (відрізняються складом показників, критеріями і способами оцінки). Методологічні і прикладні аспекти оцінки, як правило, розглядаються авторами в тісному взаємозв'язку з тематикою нагляду і регулювання. Розробки ряду дослідників спрямовані на аналіз можливості застосування зарубіжних методик і підходів, зокрема закладених в Базельських угодах [67].

Разом з тим, вивчення публікацій показало, що єдиний термінологічний підхід до поняття безпеки банку не сформувався [2].

Методики оцінки фінансової безпеки банків, що використовуються на практиці, в основному призначені для внутрішніх користувачів і не дають змоги всім зацікавленим учасникам ринку на основі публічної звітності з достатньою мірою достовірності здійснити необхідну оцінку [8].

Найчастіше оцінка економічної безпеки банку реалізується за допомогою сукупності критеріїв і показників. Критерієм фінансово-економічної безпеки є оцінка економічного стану банку з точки зору найважливіших процесів, які відображають сутність економічної безпеки.

Критеріальна оцінка економічної безпеки базується на оцінках: ресурсного потенціалу банку і можливостей його розвитку; рівня ефективності використання ресурсів; рівня можливостей банку протистояти загрозам його економічній безпеці та самостійно ліквідувати їх; конкурентоспроможності банку; цілісності та масштабів структури банку; ефективності кадрової політики банку [11, 25, 35, 38].

Узагальнюючи систему показників фінансової безпеки банку, необхідно керуватися такими вимогами:

- система показників повинна бути придатна до економіко-статистичного і математичного аналізу;

- здатна пояснювати причини явищ, що відображаються аналізованими показниками;
- забезпечувати потрібну для практичних цілей вірогідність об'єкта, що досліджується;
- придатна для відображення зміни процесу або явища в часі;
- при інтерпретації може допускатися тільки одне тлумачення;
- піддається кількісному виміру;
- ґрунтується на достовірних даних первинного обліку і звітності;
- результат при застосуванні повинен перевищувати витрати, пов'язані з одержанням цього результату;

- максимально повно відображати фінансово-економічну діяльність банку;
- показники повинні бути рівноцінними за своєю значущістю.

В економічній літературі існує досить багато показників, що відносяться до основних груп показників оцінки діяльності банку. Аналіз літературних джерел [27, 31, 39] показав, що найчастіше для аналізу роботи банку використовують такі показники:

- як основні показники оцінки достатності капіталу виступають: норматив адекватності регулятивного капіталу, норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів, коефіцієнт надійності, коефіцієнт фінансового важеля, коефіцієнт захищеності власного капіталу, коефіцієнт захищеності доходних активів, коефіцієнт мультиплікатора капіталу, коефіцієнт достатності капіталу, рівень левериджу;

- серед показників ліквідності: коефіцієнт миттєвої ліквідності, коефіцієнт ресурсної ліквідності, коефіцієнт генеральної ліквідності, коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до робочих, коефіцієнт співвідношення виданих кредитів до залучених депозитів, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт питомої ваги ліквідних активів в активах, коефіцієнт забезпечення коштів клієнтів ліквідними коштами;

- як основні показники аналізу ділової активності виступають: коефіцієнт активності залучених позикових і залучених коштів, коефіцієнт активності залучених строкових депозитів, коефіцієнт активності використання залучених коштів до доходних активів, коефіцієнт активності використання залучених коштів в кредитний портфель, коефіцієнт кредитної активності, коефіцієнт загальної інвестиційної активності, коефіцієнт інвестицій в доходних активах, коефіцієнт кредитного портфелю в доходних активах, коефіцієнт доходних активів;

- основними показниками ефективності управління виступають: загальний рівень

рентабельності, чиста процентна маржа, чистий спред, мертва точка прибутковості банку, прибутковість активів, прибутковість капіталу, рентабельність доходних активів, рентабельність діяльності по витратах, коефіцієнт окупності витрат доходами, прибутковість інших продуктів банку.

Значна кількість показників діяльності банку потребує їх узагальнення щодо зведення до єдиного інтегрального значення, який би задовольняв таким умовам:

- наявність чітких фіксованих меж;
- зіставність різночасових оцінок рівня економічної безпеки одного банку, а також банківської системи в цілому;
- простота і доступність методики розрахунку, яка базується на наявних облікових даних, її універсальність.

Що стосується визначення інтегрованих показників, то їх можна розділити на дві великі групи: показники, що пропонують оцінювати рівень економічної безпеки в цілому по банку, переважно використовуючи евристичні, тобто експертні методи, або використовувати однакові показники для всіх складових економічної безпеки банку; та показники, що пропонують окремо розглядати певні її складові, а потім інтегрувати та зводити оцінні показники до кінцевого, остаточного значення.

В основу процесу розробки системи коефіцієнтів фінансової безпеки банку покладені такі принципи їх відбору:

- комплексність – отримання узагальнюючої оцінки фінансової безпеки банку;
- спрямованість на характеристику фінансової безпеки за ключовими критеріями і напрямками діяльності банку;
- придатність для виявлення основних тенденцій зміни фінансової безпеки банку.

Вивчення досліджень різних авторів в сфері оцінки фінансової безпеки банків показало, що при всій багатоманітності і багатоманіфакторності існуючих методик в них на перший план, як правило, виходить обов'язковий аналіз показників, пов'язаних з оцінкою активів, достатності капіталу, ліквідності, ризиків, прибутковості, якості управління.

Основними заходами підвищення фінансової безпеки банку є: підтримка стабільного співвідношення власного і позикового капіталу, забезпечення диверсифікованої структури залучених коштів та її адекватності структурі активів, підвищення адекватності оцінки кредитних ризиків, аналітична оцінка резервів доходності операцій та рентабельності діяльності банку [32].

Оцінка діяльності банку може проводитися з позицій різних суб'єктів, основними з яких, є: власники (акціонери, учасники) банку; регулюючі органи (Національний банк України, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку); органи управління банком (рада директорів, правління банку); потенційні клієнти і вкладники; співробітники банку. Кожен суб'єкт може розробляти власну методику оцінки, яка визначається призначенням оцінки і широтою доступної інформації та передбачає виявлення критеріїв, що адекватно відображають різні сторони діяльності банку (табл. 1.4).

Існуючі підходи до оцінки фінансової безпеки банку базуються на використанні таких основних методів: інтегральний, коефіцієнтний, рейтинговий і експертний.

Таблиця 1.4 – Суб'єкти та відповідні напрями й критерії оцінювання фінансової безпеки банку [60]

Суб'єкти	Напрями оцінювання	Критерії
1	2	3

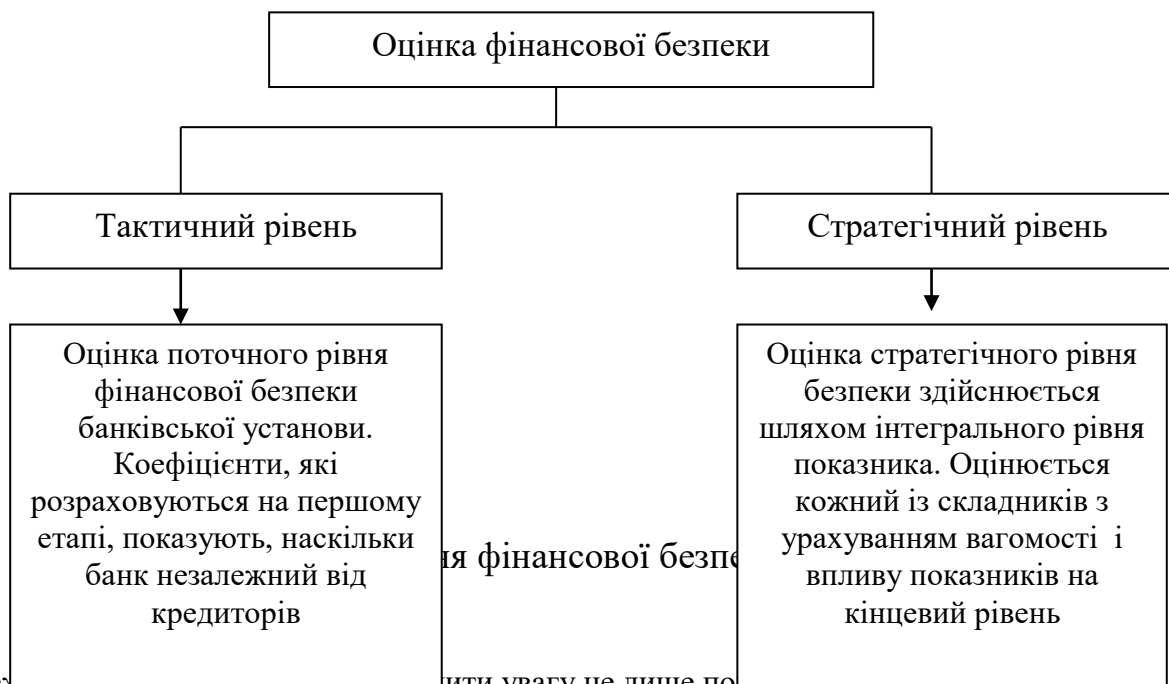
Засновники	Здатність банківського менеджменту забезпечувати стабільний розвиток банку, зростання прибутку, інвестиційну привабливість бізнесу; виплату дивідендів; виконання стратегії банку; ефективність організації грошових потоків; міра вбудованості банку в інфраструктуру ринкових відносин	Прибутковість
Національний банк України	Дотримання законодавства і нормативних актів НБУ; виконання обов'язкових нормативів банку; достатність капіталу банку; обмеження зобов'язань банку; ліквідність балансу; максимальний розмір кредитних ризиків; використання власних коштів; здійснення заходів щодо запобігання банкрутству банків	Ліквідність Капітальна база Якість активів Прибутковість
Аудиторські організації	Повнота, достовірність і точність відображення в обліку і звітності витрат, доходів (збитків) і фінансових результатів діяльності банку; дотримання законодавства і нормативних документів, які регулюють правила ведення обліку і складання звітності, методології оцінки активів і пасивів	Капітальна база Ліквідність Прибутковість Якість активів
Клієнти	Структура балансу; аудиторські висновки; динаміка зростання активів і пасивів; вплив банківських ризиків; умови проведення депозитної політики; кредитний процес; рівень процентних ставок; тривалість роботи на ринку позикового капіталу, валютному ринку і ринку цінних паперів; розвиток сучасних банківських технологій і використання нових банківських продуктів; маркетинг, рівень, якість і швидкість обслуговування клієнтів; величина банку і наявність у нього філій; місце розташування; імідж банку	Капітальна база Ліквідність Прибутковість Якість активів
Рейтингові агентства	Ранжування банків за обсягом і динамікою власного капіталу, активів, пасивів і прибутку; інтегральні коефіцієнти надійності; класифікація банків за ступенем кредитоспроможності; відповідність міжнародним вимогам щодо достатності капіталу банку	Капітальна база Ліквідність Прибутковість Якість активів
Банк (внутрішня оцінка)	Достатність капіталу; ефективність системи внутрішнього контролю; якість і узгодженість активу і пасиву балансу за термінами і сумами; ліквідність і платоспроможність банку; прибутковість; ефективність окремих напрямів роботи банку; конкурентоспроможність банківських продуктів; здатність швидко реагувати на зростання потреб клієнтів в умовах посилення конкурентної боротьби; технологія і автоматизація банківської діяльності; організація забезпечення безпеки банку і персоналу	Капітальна база Ліквідність Прибутковість Якість активів

Підхід НБУ базується на порівнянні найбільш важливих характеристик банку з нормативним рівнем та віднесенні банку до тієї або іншої групи на основі експертної оцінки за критерієм відсутності негативних ознак.

В сучасних мінливих економічних умовах використання стандартного набору показників у тривалому періоді не дає можливості отримати достатньо інформації щодо фінансової безпеки банку. Тому однією з основних вимог до системи показників оцінювання рівня

фінансової безпеки стає динамічністю її зміни відповідно до зміни цілей і обставин їх досягнення та орієнтованість на процес прийняття рішень [53].

Під час побудови методичного підходу до оцінки рівня фінансової безпеки банківської установи необхідно врахувати тактичні та стратегічні пріоритети розвитку (рис. 1.4).

У межах оцінки рівня фінансової безпеки банківської установи слід звернути увагу не лише на показники ліквідності, що повною мірою відповідає вимогам стандартів Базель III [2, 68]. Під час оцінки рівня фінансової безпеки банківської установи виокремлюють такі суттєві недоліки:

- неповна визначеність в аспекті вибору складників фінансової безпеки банку;
- наявність ускладнень формалізованого опису динамічних властивостей банку з точки зору забезпечення його фінансової безпеки у взаємозв'язку з дестабілізуючими факторами;
- розрізненість показників фінансової безпеки банку;
- відсутність комплексної методики оцінки рівня фінансової безпеки банку з урахуванням усіх її складників.

Дотримання належного рівня фінансової безпеки банків є умовою забезпечення стабільної, безкризової та ефективної діяльності. Для її досягнення система повинна визначати потенційні проблеми в діяльності банку, усувати їх та здійснювати контроль над результативністю заходів щодо забезпечення фінансової безпеки.

Висновки до розділу 1

Отже, фінансова безпека банку характеризується таким станом, за якого забезпечується його економічний розвиток і стабільна фінансова діяльність, гарантований захист його активів, здатність адекватно і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої та зовнішньої ситуації. Дана категорія передбачає такий динамічний стан банківської установи, який характеризується збалансованістю та стійкістю до впливу екзогенних і ендогенних загроз, здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку.

Фінансова безпека – це поняття, яке перебуває в постійному русі й видозмінюється під дією великої кількості різноманітних факторів. Далеко не останнє місце серед них посідають загрози безпеці, які можна описати як умови функціонування банківської

установи, що з огляду на об'єктивні й суб'єктивні причини здатні негативно вплинути на стан фінансово-економічної безпеки, створюють небезпеку життєво важливим інтересам банку. Ключовими характеристиками фінансової безпеки банків є забезпечення рівноважного та стійкого фінансового стану, сприяння ефективній діяльності банку, а також можливість на ранніх стадіях визначити проблемні місця в діяльності банку, нейтралізувати кризи і запобігати банкрутству.

Таким чином, визначення пріоритетності загроз фінансовій безпеці банку та реалізація засобів їх усунення дають змогу підвищити ефективність прийняття управлінських рішень та формування стратегії управління фінансово-економічною безпекою банку.

Механізм фінансової безпеки банку є сукупністю взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних і контрольних заходів фінансово-економічного характеру, спрямованих на оптимізацію фінансових ресурсів, забезпечення їх належного рівня та нівелювання впливу ризиків внутрішнього й зовнішнього середовища.

Механізм фінансово-економічної безпеки необхідно інтегрувати в систему управління банком, що дасть можливість здійснювати постійний контроль за ризиковим середовищем банку і ухвалювати своєчасні та обґрунтовані з економічної точки зору рішення. Дія механізму повинна ґрунтуватися на принципах мінливості, обачності, об'єктивності, безперервності і оперативності, конфіденційності, комплексності і системності, явності в інтерпретації результатів, що дасть змогу забезпечити стабільну, безкризову та економічно ефективну діяльність банку.

Методика оцінювання фінансової безпеки банку повинні базуватися на врахуванні чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, а також визначенні вимог і критеріїв (капітальної бази, ліквідності, прибутковості та якості активів). Комплексне врахування конкретизованих складових внутрішньої і зовнішньої фінансової безпеки банку дає можливість оцінювати її та регулювати за допомогою корегування управлінських рішень в процесі реалізації стратегії банківського розвитку.

2 ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ АТ «ОЩАДБАНК» В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

2.1 Організаційно-економічна характеристика банку

АТ «Ощадбанк» – один із системно важливих банків України. Банк посідає 2-ге місце за розміром активів та обсягом чистого кредитного портфеля. Це найбільший в Україні Банк за пасивами в корпоративному секторі та 2-й за пасивами в роздрібному секторі. АТ «Ощадбанк» – найбільший серед українських банків за кількістю відділень та 2-й за кількістю банкоматів і терміналів [51].

АТ «Ощадбанк» є правонаступником Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України, зареєстрованого НБУ 31 грудня 1991 р. за № 4. Відкрите акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» було утворене відповідно до Розпорядження Президента України № 106 від 20 травня 1999 р. та Постанови Кабінету Міністрів України № 876 від 21 травня 1999 р. шляхом перетворення Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України в Державний ощадний банк України у формі відкритого акціонерного товариства. Відкрите акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» було зареєстровано НБУ 26 травня 1999 р. за № 4. Зміна назви банку на Публічне акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» була зареєстрована 7 червня 2011 р.

Юридична адреса Банку: Україна, 01001, м. Київ, вул. Госпітальна, 12г.

Банк працює на підставі банківської ліцензії, виданої Національним банком України. Банк має генеральну ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій та ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (надалі – «НКЦПФР») на здійснення операцій із цінними паперами.

Банк не є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, оскільки усі вклади фізичних осіб гарантовано державою. Станом на кінець 2018 р. 100% акцій банку належали державі. Керуючись Засадами, у лютому 2018 року Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію розвитку Ощадбанку як універсального банку.

Основна діяльність АТ «Ощадбанк» полягає у веденні банківських рахунків та залученні депозитів юридичних та фізичних осіб, наданні кредитів, здійсненні платежів, торгівлі цінними паперами та у здійсненні операцій з іноземними валютами.

Як універсальний банк Ощадбанк пропонує клієнтам широкий спектр банківських продуктів та послуг.

До основних продуктів роздрібного бізнесу належать [51]:

- пасивні продукти: строкові депозити, зарплатні проекти, пенсійні та соціальні рахунки та дебетні картки;
- активні продукти: автокредитування, споживче та іпотечне кредитування, кредитні картки, участь у державних програмах із стимулювання енергоефективності;
- продукти, що генерують комісійний та торговий дохід: платежі населення, внутрішні та міжнародні перекази, оренда індивідуальних сейфів, валютно-обмінні операції та операції з банківськими металами; ☐
- додаткові сервіси: система дистанційного обслуговування «Ощад 24/7».

До основних продуктів корпоративного бізнесу відносяться: ☐

- пасивні продукти: строкові депозити та поточні рахунки корпоративних клієнтів;
- активні продукти: проектне фінансування, кредити та овердрафти для корпоративного бізнесу, кредити/облігації/лізинг – фінансування бюджету розвитку муніципалітетів, інвестиційних проектів, фінансування будівництва та рефінансування для енергогенеруючих компаній в альтернативній енергетиці.

Упродовж 2018 р. Банк на загальних підставах, а також шляхом участі у відкритих тендерах, отримав можливість брати участь у наступних державних програмах: обслуговування бюджетних організацій; програми з державної підтримки представників галузі сільського господарства; здійснення операцій із запасами готівки Національного банку України за дозволами останнього.

Організаційна структура Банку затверджена постановою Правління від 23 березня 2018 р. (рис. 2.1).

Рис. 2.1 – Організаційна структура АТ «Ощадбанк» [51]

Банком, відповідно до Зasad стратегічного розвитку державного банківського сектору, за участю міжнародної консалтингової компанії, яка входить до так званої «Великої трійки», розроблено проект Стратегії розвитку АТ «Ощадбанк» на 2018-2022 рр., яку схвалено рішенням правління Банку (постанова правління від 27 грудня 2017 р. №1136) та Кабінетом Міністрів України (розпорядження від 21 лютого 2018 р. №112-р), що покриває питання комерційних пріоритетів, бізнес-цілей, операційної трансформації банку на період до 2022 р. та встановлює цільові показники ефективності, капіталізації, динаміки розвитку.

Бізнес-модель Банку визначається «Стратегією розвитку АТ «Ощадбанк» на 2018–2022 роки», яку схвалено Кабінетом Міністрів України в лютому 2018 року. Відповідно до Стратегії розвитку, Банк є універсальним, з пріоритетним розвитком вертикалей роздрібно, мікро-, малого та середнього бізнесу (далі за текстом – ММСБ), при збереженні провідної позиції в секторі корпоративного кредитування [57].

Банк виконав завдання Стратегії модернізації 2015–2017 рр. Значних успіхів було досягнуто за всіма напрямками: значно активізувався роздрібний бізнес, майже з нуля побудовано вертикаль роботи з клієнтами ММСБ, забезпечено суттєвий прогрес у корпоративному бізнесі, удосконалено систему ризик-менеджменту, здійснено справжній прорив у сферах інформаційних технологій та електронної комерції, скорочено та модернізовано мережу.

На сьогодні активи Банку розподілені між інвестиційним портфелем (54%), кредитним портфелем (31%) та іншими активами (15%).

Інвестиційний портфель здебільшого складається з цінних паперів (ОВДП), значну частину яких було отримано при збільшенні акціонером статутного капіталу Банку. Слід зазначити, що АТ «Ощадбанк», АТ КБ «Приватбанк» та АТ «Укресімбанк» визначено системно важливими банками на 2018 р. Це передбачено рішенням Правління Національного банку України № 161-рш від 20 березня 2018 р. Зазначені банки мали статус системно важливого і протягом 2016-2017 рр.

Конкурентну позицію АТ «Ощадбанку» серед найбільших банків України наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Конкурентна позиція АТ «Ощадбанку» у 2018 р., частка ринку, %

Банк	Чистий кредитний портфель	Корпоративний сегмент		Роздрібний сегмент	
		Чисті кредити	Пасиви	Чисті кредити	Пасиви
АТ «Ощадбанк»	11	13	13	5	19
АТ КБ «ПриватБанк»	9	3	11	34	35
Райффайзен Банк Аваль	8	9	8	4	5
АТ «Укресімбанк»	12	15	12	1	5
АБ «УКРГАЗБАНК»	8	9	10	2	4

У 2018 р АТ «Ощадбанк» став одним із лідерів за зростанням обсягів кредитування в роздрібному бізнесі, збільшивши чистий портфель на 1,6 млрд гривень. Зокрема, АТ «Ощадбанк» зайняв майже третину ринку за видачею нових іпотечних кредитів, автокредитування зросло більше, ніж удвічі, а кількість активних карток досягла 6,1 млн. Зростання кредитування забезпечувалося ефективною

роботою із залучення депозитів: Ощадбанк займає 22% ринку депозитів від населення, при цьому вартість залучення коштів нижча від ринкової.

Станом на кінець 2018 АТ «Ощадбанк» має у своєму складі: 23 обласних управлінь, Головне управління по м. Києву та Київській області, Головне управління з обслуговування клієнтів; 3027 територіально відокремлених безбалансових відділення на території України відповідно.

За період 2014-2017 роки філійну мережу було модернізовано – відкрито 565 високоефективних відділень нового формату, що перевищує мережі більшості Топ-5 банків країни та є безпрецедентним в історії розвитку банківської системи. Серед них 17 інклюзивних, 5 мобільних підрозділів, з яких два на базі броньованих КраЗів, що працюють вздовж лінії розмежування та в гуманітарно-логістичних центрах в зоні АТО на Донбасі. При цьому 1906 неефективних збиткових відділень Банку були закриті. У 2018 році Банком створено 40 відділень нового формату, серед яких 1 інклюзивне. Одночасно Банк активно закриває неефективні відділення та переміщує/змінює формат відділень у більш привабливі локації. У результаті таких дій за 2018 рік мережу філій скорочено на 576 відділень. За допомогою 19 підрозділів дистанційного обслуговування продовжується підтримка клієнтів у віддалених населених пунктах, де Банк є єдиною точкою доступу до фінансових послуг.

Динаміку мережевих відділень наведено на рис. 2.2.

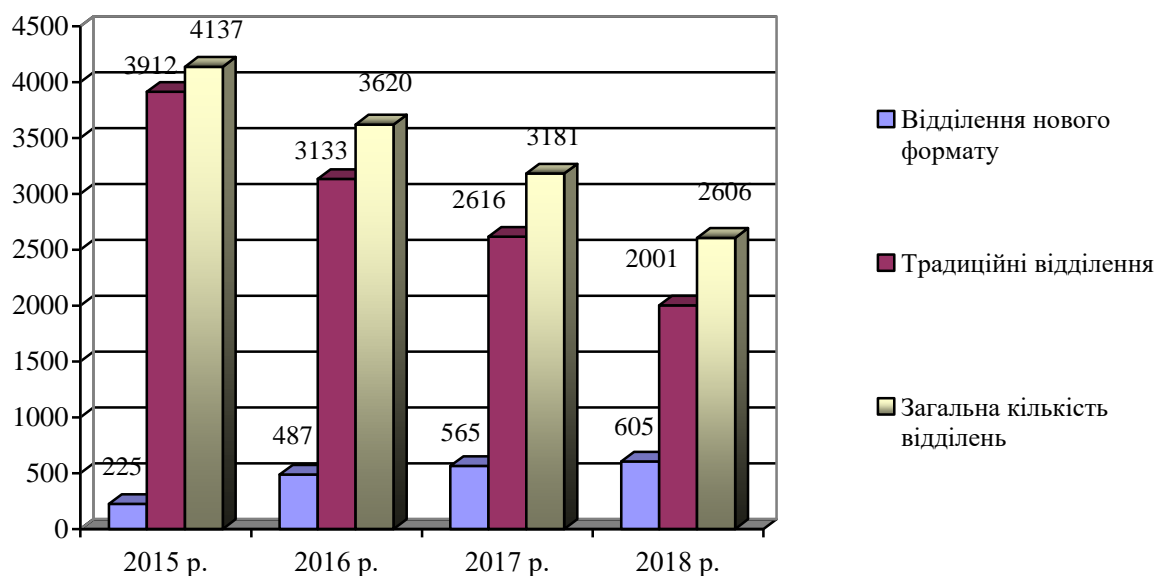

Рис. 2.2 – Динаміка мережі відділень АТ «Ощадбанк» за 2015–2018 рр.

Ключовим досягненням 2018 року є завершення проекту централізації «UnitedData», метою якого було побудувати єдину інфраструктуру, звести клієнтську інформацію в єдиний інформаційний простір та створити базу для обслуговування клієнтів в системі «Єдине вікно». Тепер головна операційна система (АБС) Банку централізована та обслуговує більше 100 млн рахунків, 20 млн клієнтів та близько 30 тисяч користувачів. Це дозволило покращити управлінський контроль, а також пришвидшити прийняття рішень та обробку клієнтської інформації.

Ощадбанк входить у трійку найбільших роботодавців у фінансовому секторі та займає сьоме місце серед найбільших роботодавців країни.

Чисельність персоналу Банку у 2018 р. становила 29123 особи. (30755 осіб 2016 р., 30735 осіб 2017 р.).

Сьогодні профіль команди АТ «Ощадбанку» виглядає наступним чином: □ 29123 співробітників, середній вік – 39 років. 75% працівників складають жінки, 25% – чоловіки.

Серед працівників 89,6% співробітників мають базову, неповну та повну вищу освіту. □

Середній відсоток плинності кадрів у 2018 р. становив 2,1%.

За підсумками 2018 року Ощадбанк став єдиним банком, що посів почесне місце у Топ-10 найкращих роботодавців України за версією рейтингу видання «Бізнес» та Асоціації HRForum.

Таким чином, АТ «Ощадбанк» є системним банком та надає широкий спектр банківських послуг. За останні роки банк розширив продуктову пропозицію у кредитуванні та наростив частку на ринку банківських послуг (майже втричі збільшено частку на ринку депозитів населення з 8% до 20%). Розвинув дистанційні канали, частка платежів в яких зросла з 22% до 50%. Оптимізував мережу відділень (закрито більше 1300 найменш ефективних відділень), розроблено та запроваджено новий формат відділень (понад 560). З метою більш ґрунтовного аналізу фінансового стану банку як передумови його фінансової безпеки розглянемо основні показники фінансової діяльності банку.

2.2 Аналіз ресурсного забезпечення діяльності банку

Управління капіталом комерційних банків – основний процес, в межах якого банки планують і реалізують свої прибутки та контролюють притаманні їхній діяльності ризики. Достатня за обсягом та належним чином збалансована ресурсна база банків є важливою передумовою їх прибутковості, підтримки достатньої ліквідності та довіри з боку учасників ринку. Зміцнення ресурсної бази сприяє підвищенню можливостей банків у задоволенні поточних та інвестиційних потреб суб'єктів господарювання і домогосподарств у додаткових фінансових ресурсах. Разом з тим у сучасних умовах фінансової кризи в Україні помітно загострились проблеми формування та використання ресурсів банків.

Чим вища частка зобов'язань перед клієнтами банку (підприємств та організацій) на довгостроковій основі, тим вища стабільна частина ресурсів комерційного банку, що позитивно впливає на його ліквідність і зменшує залежність від міжбанківських позик. Водночас збільшення частки (понад 30 %) банківських позик підвищує ризик незбалансованої ліквідності, оскільки посилюється залежність банку від зовнішніх джерел фінансування [4].

Аналіз капіталу АТ «Ощадбанк» (Додатки А, Б) станом на кінець 2018 р. порівняно з кінцем 2016 р (табл. 2.2) показав, що обсяг їх залишків зріс на 7145 млн грн або на 3,4% як за рахунок зростання залишків зобов'язань банку на 2,2 %, так і за рахунок зростання обсягу залишків власного капіталу на 17,8 %.

Таблиця 2.2 – Динаміка капіталу АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр.

Пасиви	2016 р.		2017 р.		2018 р.		Відхилення +,-		Темп росту, % 2018/ 2016
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	2017/2016	2018/2017	
							7		
1. Зобов'язання	194867	92,5	202591	86,6	199209	91,5	4342	-3382	2,2
2. Власний капітал	15740,2	7,5	31251,6	13,4	18542,7	8,5	2803	-12709	17,8

Усього пасивів	210607,2	100	233842,5	100	217752,0	100	7145	-16091	3,4
----------------	----------	-----	----------	-----	----------	-----	------	--------	-----

Таким чином, ситуацію щодо збільшення загального обсягу пасивів банку розцінюємо як позитивні зміни, що свідчать про збільшення масштабів діяльності банку, а збільшення обсягів зобов'язань банку свідчить про підвищення рівня довіри клієнтів до банку. Динаміку складових капіталу банку графічно наведено на рис. 2.3.

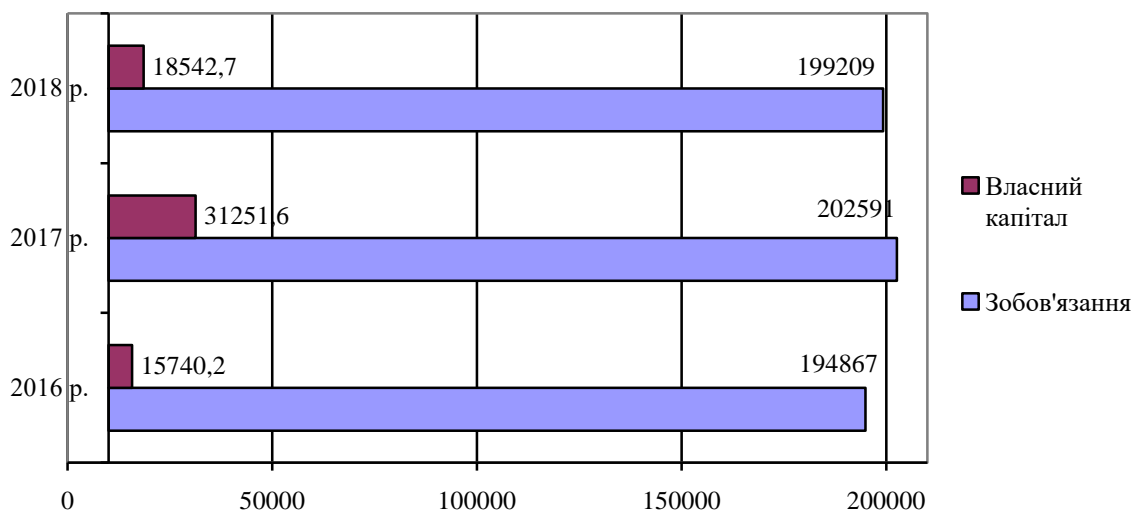

Рис. 2.3 – Динаміка пасивів АТ «Ощадбанк» за 2016-2018 рр., млн грн

Далі варто проаналізувати обсяги власного капіталу та його структуру. Зобразимо в табл. 2.3 загальні обсяги та структуру власного капіталу банку за певний період.

Таблиця 2.3 – Аналіз динаміки власного капіталу АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр., млн грн.

Показники	Станом на 31 грудня			Відхилення 2018/2016	
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	млн грн	%
Акціонерний капітал	35109	49725	49725	14616	41,63
Резерв переоцінки будівель	1821	1822,1	1821,8	0,8	0,05
Резерв переоцінки інвестицій, наявних для продажу	576,7	725,4	215,6	-361,1	-62,63
Непокритий збиток	-21766,5	-21020,8	-33219,7	-11453	52,62
Всього власного капіталу	15740,2	31251,6	18542,7	2802,6	17,80

У 2017-2018 рр. акціонерний капітал Банку був сформований та внесений грошовими коштами, облігаціями внутрішньої державної позики та за рахунок прибутку, що спрямовувався на збільшення статутного капіталу, у розмірі 49724,9 млн грн. Протягом 2016-2018 рр. АТ «Ощадбанк» непокритий збиток мав негативну динаміку, що відповідно вплинуло на розмір власного капіталу банку. За період аналізу загальна величина власного капіталу банку зросла не суттєво, так збільшення відбулося на 17,80%, що в грошовому вираженні становить 2802,6 млн грн. Це зростання зумовлене збільшенням акціонерного капіталу на 41,63% (14616, млн грн). Резерв переоцінки інвестицій, наявних для продажу скоротився на 62,63% або на 361,1 млн грн.

Для більш ефективного аналізу порівняємо відповідність зміни обсягу залишків активів, власного капіталу, кредитного та інвестиційного портфелів АТ «Ощадбанк» (рис. 2. 4). Проведений аналіз дає можливість стверджувати, що зростання обсягу власного капіталу відбувалося швидшими темпами (17,8 %), ніж зростання обсягу активів (3,4 % та, кредитного портфелю (2,4 %).

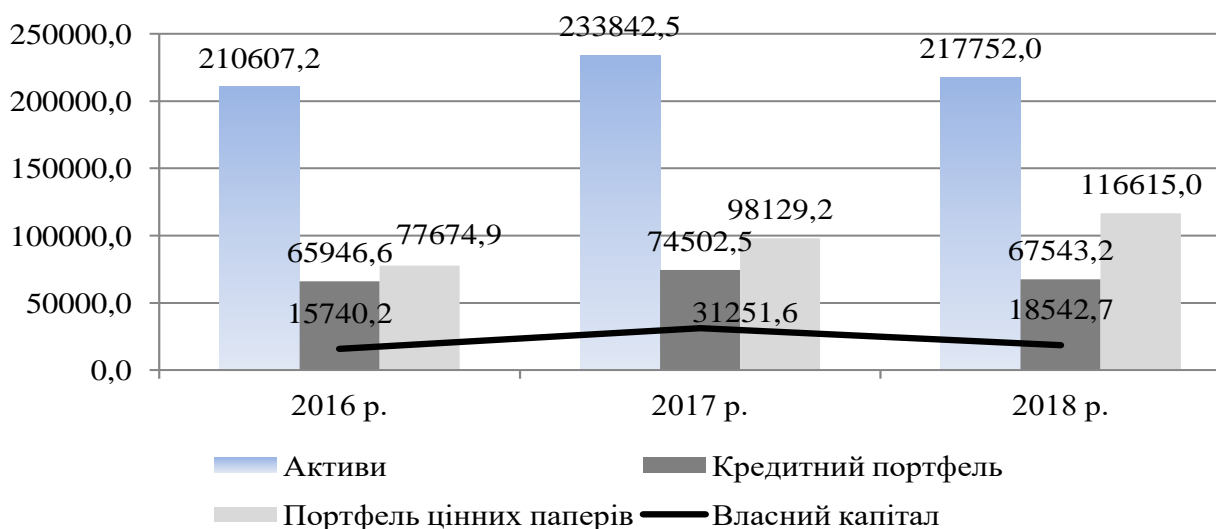

Рис. 2.4 – Динаміка активів, кредитного портфелю, портфелю цінних паперів та власного капіталу Банку за 2016–2018 рр., млн грн

За результатами торішнього стрес-тесту (здійснювався на базі показників на 01.01.2018) в Ощадбанку було виявлено потребу в капіталі на 6,2 млрд грн (за негативним макроекономічним сценарієм). Покрити цю суму Ощадбанк мав би за рахунок виконання плану реструктуризації до кінця 2019 року. Разом з тим, вказаний дефіцит капіталу станом на кінець 2018 р. був зменшений до 1,56 млрд грн.

Регулятивний капітал є одним із найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банків.

Відповідно до встановлених кількісних показників з метою забезпечення достатності капіталу Банк зобов'язаний виконувати вимоги, які стосуються мінімальних сум і співвідношень всього капіталу і капіталу I рівня до активів, зважених з урахуванням ризику.

У наведеній табл. 2.4 представлений аналіз регулятивних капітальних ресурсів банку для цілей визначення адекватності капіталу.

Таблиця 2.4 – Аналіз регулятивного капіталу банку АТ «Ощадбанк», за 2016–2018 рр., млн грн.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018 р. до 2016 р.	
				млн грн	%
Акціонерний капітал	35109	49725	49725	14616	41,63
Непокритий збиток	-21766,5	-21020,8	-33219,7	-11453	52,62
Всього кваліфікованого капіталу I рівня	13342,4	28704,0	16505,2	3162,8	23,71
Резерви переоцінки	2397,7	2547,5	2037,4	-360,3	-15,03
Субординований борг	2807,1	2903,4	2879,7	72702	2,59

Всього кваліфікованого капіталу II рівня до ліміту 100% сукупного капіталу I рівня	5204,8	5451,0	4917,2	-287,6	-5,53
За вирахуванням інвестицій	-24,8	-24,8	-24,8	-	-
Всього регулятивного капіталу	18522,4	34130,3	21397,7	2875,3	15,52

Кількісні показники, встановлені регулятивними органами для забезпечення адекватності капіталу, вимагають від банку підтримувати мінімальні суми та співвідношення загального та капіталу I рівня до суми зважених на ризик активів.

Слід зазначити, що за проаналізований період регулятивний капітал банку зріс на 2875,3 млн грн або 15,52%, що досить суттєво, проте таке збільшення дещо поступається темпам зростання (за цей же період) власного капіталу АТ «Ощадбанк», адже із суми регулятивного капіталу були вилучені інвестиції в розмірі 24,8 млн грн.

Далі проаналізуємо зобов'язання ПАТ КБ «ПриватБанк», тобто заборгованість, що виникає в результаті минулих подій і погашення якої призводить до відтоку з банку ресурсів, що містять економічну вигоду. Зобов'язання банку можна класифікувати на: поточні та непоточні; отримані кредити, залучені депозити, заборгованість за платежами в бюджет та позабюджетні фонди, розрахунки за внутрішньобанківськими операціями, розрахунки за фінансовими активами.

Склад і структура зобов'язань АТ «Ощадбанк» за 2016-2018 рр. наведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Склад і структура зобов'язань банку АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр., млн грн.

Показники	Станом на 31 грудня			Відхилення 2018/2016, +/-
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	
Кошти банків	4639,3	6435,2	54,1	-4585,2
Рахунки клієнтів	145586,2	150151,2	154016,4	8430,2
Кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій	33418,8	34548,2	34496,7	1077,9
Інші запозичені кошти	7039,8	7299,7	6618,7	-421,1
Інші зобов'язання	1001,6	719,4	1013,4	11,8
Субординований борг	2807,1	2903,4	2879,8	72,7
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	374,0	533,5	130,1	-243,9
Всього зобов'язань	194867,0	202590,9	199209,2	4342,2

В цілому зобов'язання АТ «Ощадбанк» зросли на 4342,2 млн грн або на 2,28%, тобто меншими темпами, ніж сукупні активи, що також свідчить про поліпшення фінансової стійкості банку.

У наступній табл. 2.6 проаналізовані показники достатності капіталу банку. Нормативне значення достатності регулятивного капіталу повинно бути не нижчим 10%

Таблиця 2.6 – Показники достатності регулятивного капіталу АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр., %

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018 р., +/-
-----------	---------	---------	---------	-------------------------

				до 2017 р.	до 2016 р.
Регулятивний капітал, виражений як процент від загальної суми активів	8,79	14,60	9,83	-4,77	1,03
Капітал I рівня, виражений як процент від активів	6,34	12,27	7,58	-4,70	1,24

З аналізу даних таблиці можна зробити висновок, що банк у 2016 р. та 2018 р. не дотримувався показників достатності капіталу, що є неприпустимим для системного банку.

Для оцінювання ефективності та повноти використання банком своїх зобов'язань застосовуються такі показники: ступінь використання платних пасивів; ступінь використання сукупних зобов'язань. Розглянемо показники, що характеризують ефективність використання ресурсів (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Динаміка показників ефективності використання ресурсів АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення +,-		
				2017/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016
Співвідношення дохідних активів і платних зобов'язань	1,061	1,127	1,054	0,066	-0,073	-0,008
Співвідношення дохідних активів і сукупних зобов'язань	1,038	1,104	1,032	0,066	-0,072	-0,006
Співвідношення кредитного портфеля і сукупних зобов'язань	0,338	0,368	0,339	0,029	-0,029	0,001

З даних таблиці видно, що співвідношення дохідних активів і платних зобов'язань зменшилося на 0,08 і станом на кінець 2018 р склало 1,054 (при оптимальному значенні не менше 0,90).

Зменшення показника співвідношення дохідних активів і сукупних зобов'язань за аналізований період склало 0,006 з одночасним зростанням показника співвідношення кредитного портфеля і сукупних зобов'язань на 0,001 свідчить про те, що АТ «Ощадбанк» необхідно переглянути свою політику щодо формування ресурсів.

Таким чином, з метою ефективного управління ресурсами АТ «Ощадбанк» необхідно узгодити обсягові, часові та вартісні характеристики пасивних операцій з активними, з урахуванням загальної схильності Банку до ризику постійно підтримувати резерв вільних коштів на мінімальному рівні, постійно здійснювати пошук нових джерел коштів, оптимізувати процентні ставки за депозитами.

На основі аналізу показників фінансової (табл. 2.8) можна зазначити наступне.

Таблиця 2.8 – Динаміка показників фінансової стійкості АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 р.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення		
				2017/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016

Коефіцієнт надійності	0,081	0,154	0,093	0,073	-0,061	0,012
Коефіцієнт фінансового важеля	12,380	6,483	10,743	-5,898	4,261	-1,637
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	0,075	0,134	0,085	0,059	-0,048	0,010
Коефіцієнт мультиплікатора статутного капіталу	1,081	1,154	1,093	0,073	-0,061	0,012

Коефіцієнти надійності банку за період за аналізований період зріс на 0,012 п.п., що є свідченням зниження залежності банку від залучених коштів та підтверджує вище наведені розрахунки щодо збільшення темпів зростання власного капіталу порівняно з активами та зобов'язаннями. Але при цьому показник у 2016 та 2018 рр. не відповідав оптимальному значенню, яке має бути не менше 0,10. Отже, банк має проблеми з достатньою забезпеченістю власним капіталом.

Коефіцієнт фінансового важеля за аналізований період відповідно зменшився на 1,637 п.п.

Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів за аналізований період мав тенденцію до зростання, що було пов'язано зі зростанням активів нижчими темпами, порівняно з власним капіталом банку.

Коефіцієнт мультиплікатора статутного капіталу зріс за період аналізу із 1,081 станом на кінець 2016 р. до 1,093 станом на кінець 2018 р., що свідчить про збільшення можливості банку «генерувати» активи.

Динаміка основних показників фінансової стійкості наведена на рис. 2.5.

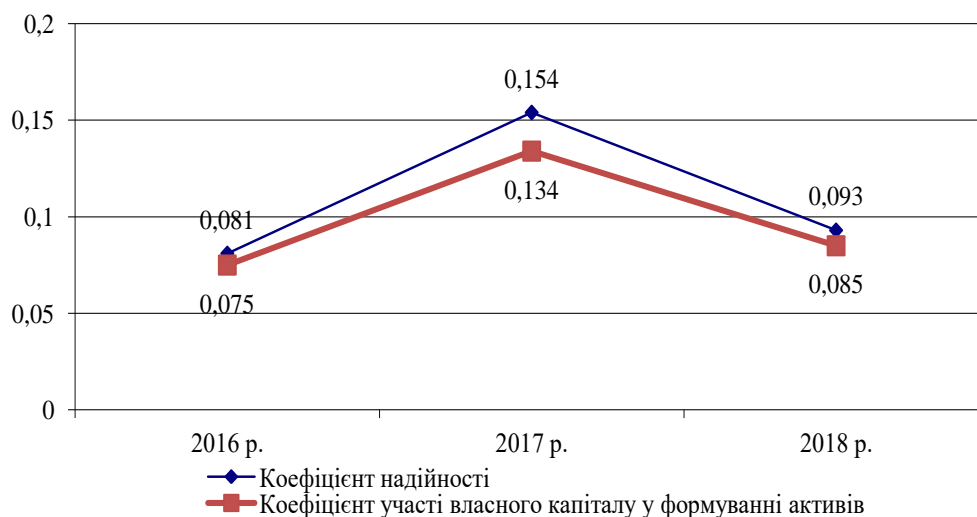

Рис. 2.5 – Динаміка показників фінансової стійкості АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр.

Таким чином на основі проведеного аналізу, слід зазначити що протягом аналізованого періоду відбулося збільшення загального обсягу пасивів банку, що розцінюється як позитивні зміни оскільки є свідченням збільшення масштабів діяльності банку. Збільшення обсягів зобов'язань банку склало 2,28%, що свідчить про підвищення рівня довіри клієнтів до банку.

Власний капітал банку демонстрував неоднозначну динаміку, по відношенню до 2016 р. збільшення склало 17,8% а по відношенню до 2017 р. капітал банку зменшився на 40,7%. Відповідно така динаміка вплинула на показники фінансової стійкості. Якщо коефіцієнт надійності банку у 2016 р. становив 0,081 то у 2018 р. 0,093 (0,154 у 2017 р.), але при цьому цей показник не відповідав оптимальному значенню, яке має бути не менше 0,10 та відповідно свідчив, про проблеми з фінансовою стійкістю банку.

2.3 Аналіз ефективності діяльності банку

Здійснення фінансового аналізу результатів діяльності банківської установи дає змогу визначити ефективність функціонування банку, його фінансовий стан, доцільність та перспективи подальшої діяльності, а також платоспроможність і його ліквідність.

Слід наголосити, що здійснення своєчасного аналізу фінансових результатів діяльності банківської установи також важливе для визначення резервів та шляхів підвищення прибутковості банку. Зокрема, в сучасній практиці поширене здійснення комплексного аналізу доходів та витрат банківської установи.

Доходи банку можна представити таким чином: процентний дохід (доходи за кредити та депозити розміщені); комісійний дохід (від операцій, пов'язаних із розрахунково-касовим обслуговуванням); чистий торговельний дохід (від торгівлі іноземною валютою та цінними паперами) та інші доходи (не пов'язані з перерахованими вище операціями) [61]. Найбільший дохід АТ «Ощадбанк» та й інші банки отримують від процентних доходів приблизно до 70%. В табл. 2.9 проаналізовані процентні доходи банку АТ «Ощадбанк» в динаміці.

Таблиця 2.9 – Аналіз процентних доходів банку АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр., млн грн.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018/2016.	
				млн грн	%
Проценти за кредитами, наданими клієнтам	11293,7	10649,5	9745,3	-1548,4	-13,71
Проценти за коштами в інших банках	69,6	101,9	173,8	104,2	149,57
Проценти за інвестиціями до погашення	1438,5	2208,2	3510,7	2072,2	144,05
Проценти за інвестиціями, наявними для продажу	6686,8	6781,1	5915,2	-771,6	-11,54
Всього процентних доходів	19488,7	19740,7	19345,0	-143,7	-0,74

За період аналізу зросли проценти за коштами в банках і проценти за інвестиціями, наявними для продажу, проте зменшилися проценти за кредитами, наданими клієнтам, проценти за інвестиціями до погашення, що в кінцевому підсумку мало наслідком зменшення у 2018 р. порівняно з 2016 р. загальної величини процентних доходів на 143,7 млн грн або 0,74% (рис. 2.6).

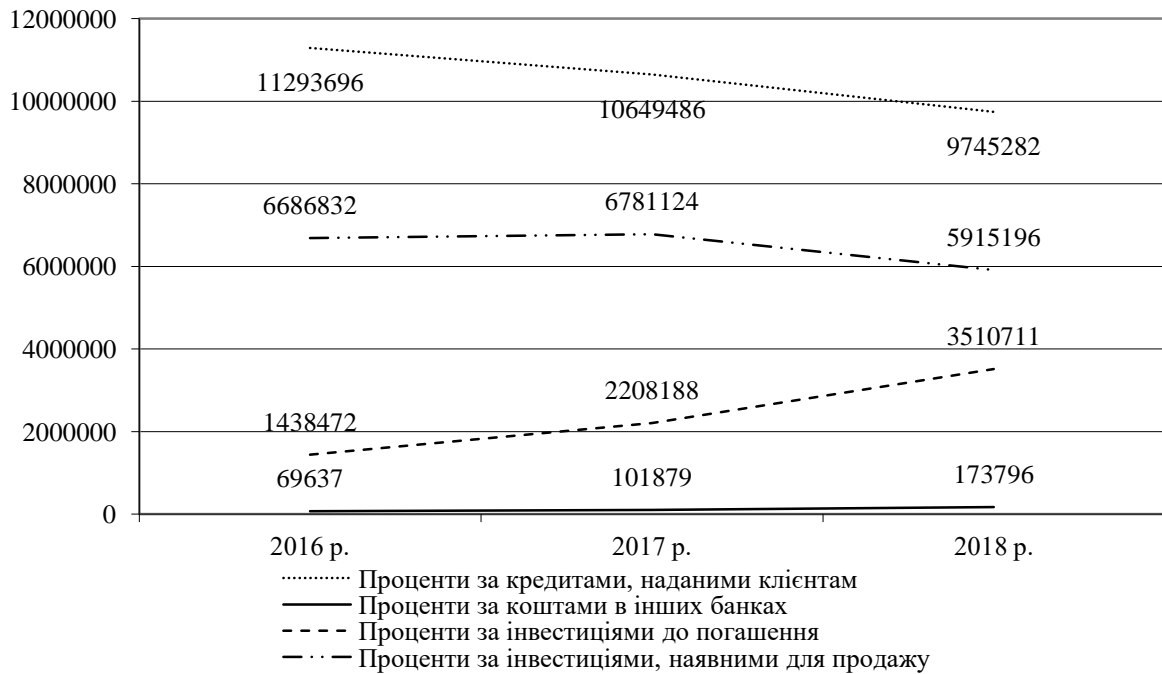

Рис. 2.6 – Склад і динаміка процентних доходів банку АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр., млн грн.

Комісійні доходи теж займають значну частку серед доходів банків. Чим більше платежів приймаються через каси банків, тим і більші будуть такі доходи і банки отримуватимуть більший прибуток. Тобто комісійні доходи – це доходи від касового обслуговування клієнтів при прийманні платежів, при оплаті послуг.

Проаналізувавши комісійні доходи АТ «Ощадбанку» (табл. 2.10) можемо побачити, що комісійні доходи від розрахунково-касового операцій займають найбільшу частину серед всіх таких доходів.

Таблиця 2.10 – Комісійні доходи АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр., млн грн.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018/2016.	
				млн грн	%
Розрахунково-касові операції	1720,8	2069,1	2309,9	589,1	34,23
Операції з пластиковими картками	955,9	1670,5	2592,5	1636,5	171,19
Позабалансові операції	99,4	114,6	68,7	-30,7	-30,87
Операції з іноземною валютою	91,3	72,5	130,5	39,3	43,04
Операції з цінними паперами	2,4	2,5	2,1	-0,3	-12,94
Інші	42,6	71,9	132,5	89,9	211,26
Всього комісійних доходів	2912,5	4001,2	5236,4	2323,9	79,79

Досить велику частку займають доходи від операцій з пластиковими картками, які в свою чергу займають найбільшу частку в комісійних витратах в Ощадбанку.

Отже, усі компоненти комісійних доходів АТ «Ощадбанк», крім доходів за позабалансовими операціями, операціями з іноземною валютою та операціями з цінними паперами, зростали (найбільшими темпами – більш ніж у 2 рази – зросли інші доходи), що зумовило збільшення сукупного комісійного доходу на 2323,9 млн грн або 79,79%.

Витрати банку трактуються як зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів чи збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення чи розподілу власниками). Банківські витрати поділяються на процентні, що зазвичай становлять основну частину витрат, та непроцентні. Процентні витрати банку наведено в тал. 2.11.

Таблиця 2.11 – Аналіз процентних витрат банку АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр., млн грн.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018/2016.	
				млн грн	%
Проценти за рахунками клієнтів	9146,2	10391,2	10318,0	1171,8	12,81
Проценти за коштами банків	2930,7	3085,5	2877,8	-52,90	-1,80
Проценти за кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій	928,5	184,1	124,0	-804,50	-86,64
Проценти за іншими запозиченими коштами	399,9	345,9	327,9	-72,00	-18,02
Проценти за субординованим боргом	203,7	221,5	247,0	43,30	21,25
Всього процентних витрат	13608,8	14228,2	13894,7	285,90	2,10

Всі процентні витрати знизилися, крім процентів за рахунками клієнтів (приріст склав 1171,8 млн грн або 12,81%) та інших процентних витрат (приріст склав 43,3 млн грн або 21,25%). Проте через незначну питому вагу цих статей загальна величина процентних витрат збільшилася на 285,9 млн грн (2,10%).

Таким чином слід зазначити, що динаміка процентних доходів й процентних витрат мають різнонаправлені вектори й несприятливий для банку тренд (різниця між падінням процентних доходів та приростом процентних витрат склала 429,6 млн грн, що негативно вплинуло на фінансовий результат).

Динаміку процентних витрат АТ «Ощадбанк» за період з 2016 по 2018 рр. наведено на рис. 2.7.

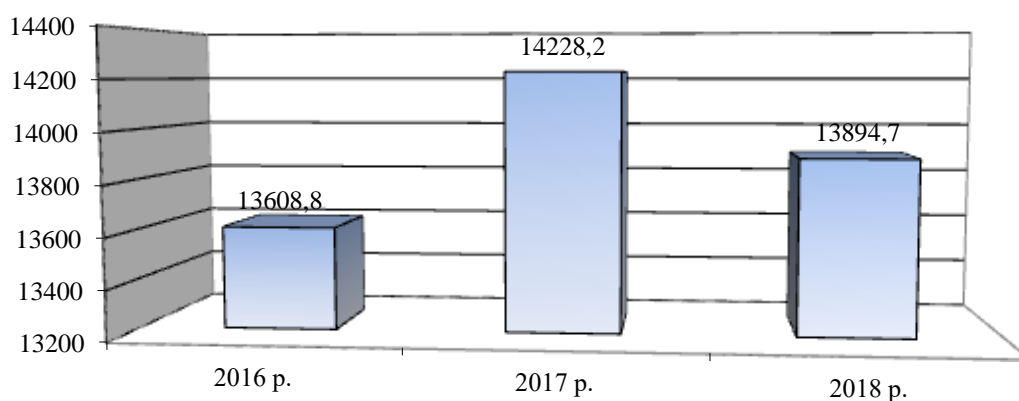

Рис. 2.7 – Зміни сукупних процентних витрат АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр., млн грн.

З 2016 по 2018 рр. зросли комісійні витрати по операціям з платіжними картками на 164,52% (1015,5 млн грн), з цінними паперами на 373,32% (21,7 млн грн) та іноземною валютою на 31,99% (3,9 млн грн). По інших статтях фінансова установа мала економію (табл. 2.12).

Таблиця 2.12 – Склад і динаміка комісійних витрат АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр., млн грн.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018 р. до 2016 р.	
				млн грн	%
Операції з платіжними картками	617,2	1087,9	1632,7	1015,5	164,52
Розрахунково-касові операції	145,7	176,0	89,9	-55,8	-38,29
Операції з іноземною валютою	12,2	17,7	16,1	3,9	31,99
Операції з цінними паперами	6,7	9,1	5,1	-1,6	-23,66
Інші	5,8	14,4	27,5	21,7	373,32
Всього комісійних витрат	787,6	1305,1	1771,3	983,7	124,89

Проте привалювання статей зі зростанням витрат у їх структурі призвело до того, що загальна їх сума збільшилася на 124,89% або на 983,7 млн грн. Слід зазначити, що наявна диспропорція темпів приросту комісійних доходів та витрат в сторону превалювання останніх на 45,10%. Тобто витрати зростають більшими темпами, ніж зросли комісійні доходи банку, що також є вкрай негативною тенденцією.

Всі операційні витрати АТ «Ощадбанк» протягом аналізованого періоду зросли. У грошовому еквіваленті найбільше зростання отримали витрати на заробітну плату та премії (1492,8 млн грн), що в умовах погіршення фінансових показників діяльності банку вважаємо неприпустимим, оскільки втрачається стимулюючий вплив матеріального заохочення працівників установи. Економія витрат відбулася за рахунок статей «Податки, крім податку на прибуток» (2,5 млн грн або 2,78%), «Професійні послуги» (57,1 млн грн або 57,27%) та «Витрати на страхування» (5,5 млн грн або 11,55%) які є похідними від рівня ділової активності банку й не релевантні керуючому впливу працівників банку. Загальна величина операційних витрат за аналізований період збільшилася на 2,9 млн грн або 53,48% (рис. 2.9).

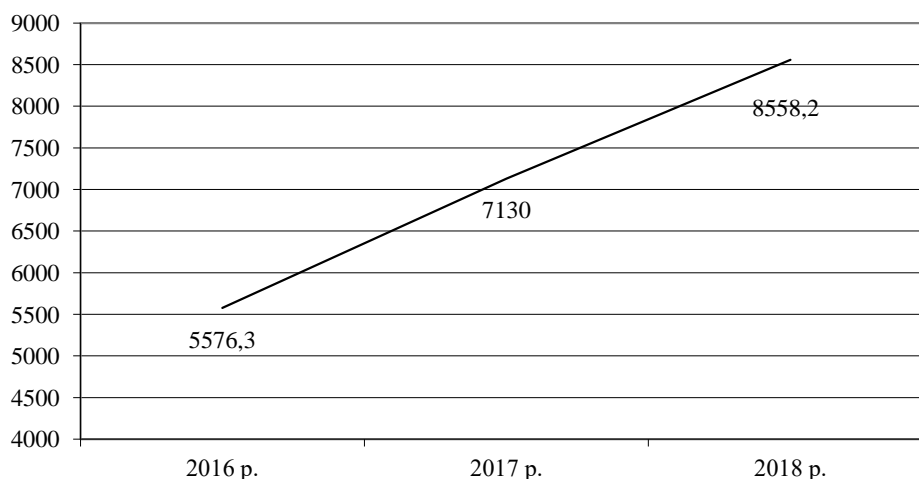

Рис. 2.9 – Зростання операційних витрат банку АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр., млн грн.

Банківський прибуток формується у результаті здійснення кредитних, розрахункових, грошових операцій та інших видів діяльності банків. Він є джерелом виплати дивідендів акціонерам, створення фондів банку, базою підвищення добробуту банківських працівників [20].

Прибуток банку – це різниця між валовими доходами банку та витратами. Інформаційною базою для аналізу фінансових результатів банку є дані окремих фінансових звітів про прибутки і збитки та інший сукупний дохід АТ «Ощадбанк». Дані фінансових результатів діяльності банку наведено в табл. 2.13.

Таблиця 2.13 – Аналіз фінансових результатів банку АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр., млн грн.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018/2016	
				млн грн	%
Процентні доходи	19488,7	19740,7	19345,0	-143,7	-0,74
Процентні витрати	13608,8	14228,2	13894,7	285,90	2,10
Чистий процентний дохід до формування резерву на покриття збитків від знецінення активів, за якими нараховуються проценти	5879,9	5512,5	5450,2	-429,7	-7,31
Формування резерву на покриття збитків від знецінення активів, за якими нараховуються проценти	-3202,7	-1934,6	1175,2	4377,9	-136,69
Чистий процентний дохід/(збиток)	2677,1	3577,8	6625,4	3948,3	147,48
Комісійні доходи	2912,5	4001,1	5236,4	2323,9	79,79
Комісійні витрати	-787,6	-1 305,1	-1771,3	-983,7	124,89
Чистий збиток від операцій з іноземною валютою	-3601,7	-451,8	865,1	4466,9	-124,02
Чистий прибуток від операцій з фінансовими інструментами, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибутки або збитки	3676,1	1155,6	-2410,8	-6086,9	-165,58
Розформування/(формування) резерву на покриття збитків за іншими операціями	1065,1	530,2	-206,9	-1271,8	-119,42
Чисті інші доходи	94,2	180,7	300,8	206,6	217,57
Чистий непроцентний прибуток	3362,2	4110,7	1965,6	-1396,6	-41,54
Операційні витрати	-5576,2	-7130,0	-8558,2	-2981,9	53,48
Прибуток/(збиток) до оподаткування	463,1	558,5	32,8	-430,3	-92,92
Відшкодування/(витрати) з податку на прибуток	1,00	-0,021	129,5	128,5	12951,21
Чистий прибуток/(збиток) за рік	464,1	558,5	162,2	-301,9	-65,04

З аналізу даних таблиці видно, що в 2018 р. АТ «Ощадбанк» отримав чистий прибуток у розмірі 162,2 млн грн, однак у порівнянні з базовим роком цей показник погіршився на 301,9 млн грн або 65,04% (рис. 2.8).

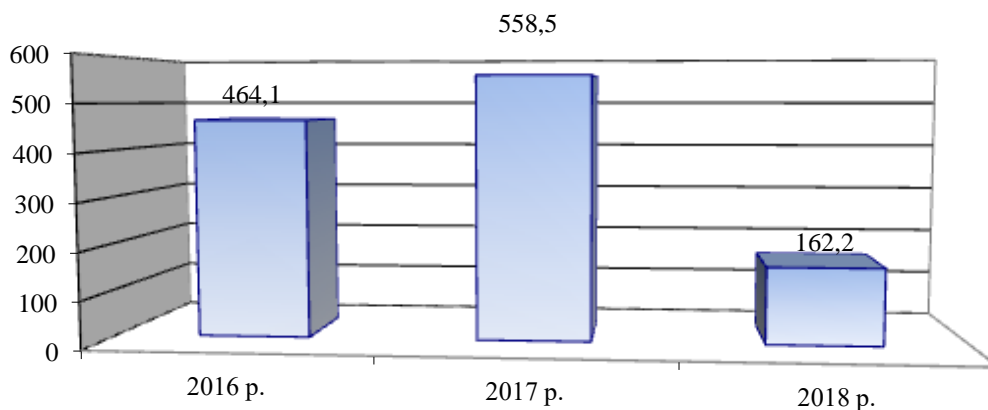

Рис. 2.8 – Динаміка прибутку банку АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр., млн грн.

Невід’ємною частиною аналізу ефективності діяльності банку є показники прибутковості (табл. 2.14).

Таблиця 2.14 – Динаміка показників ефективності діяльності АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення +,-		
				2017/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016
Коефіцієнт загального рівня рентабельності	0,014	0,017	0,005	0,003	-0,012	-0,009
Коефіцієнт дієздатності	0,986	0,983	0,995	-0,003	0,012	0,009
Доходність активів	0,153	0,140	0,143	-0,013	0,003	-0,010
Прибутковість статутного капіталу,%	1,322	1,123	0,326	-0,199	-0,797	-0,996
Прибутковість балансового капіталу,%	2,948	1,787	0,875	-1,161	-0,912	-2,073
Прибутковість активів,%	0,220	0,239	0,075	0,018	-0,164	-0,146
Чиста процентна маржа,%	2,650	1,800	2,430	-0,850	0,630	-0,55
Чистий спред,%	2,790	2,360	2,500	-0,430	0,140	-0,290

За показниками ефективності діяльності за аналізований період АТ «Ощадбанк» мав прибутки. За 2018 рік показники ефективності діяльності АТ «Ощадбанк» становили: рівень прибутковості балансового капіталу становив – 0875 %, прибутковості статутного капіталу – 0,326 %.

Прибутковість статутного капіталу за аналізований період зменшилася на 0,996 п, що є негативним явищем, адже виражає тенденцію до зниження ефективності використання статутного капіталу банку. Подібну тенденцію має і прибутковість балансового капіталу, який зменшився на 2,073 п.

Динаміка найважливіших показників, що характеризують ефективність управління АТ «Ощадбанк» за досліджуваний період, представлена на рис. 2.9.

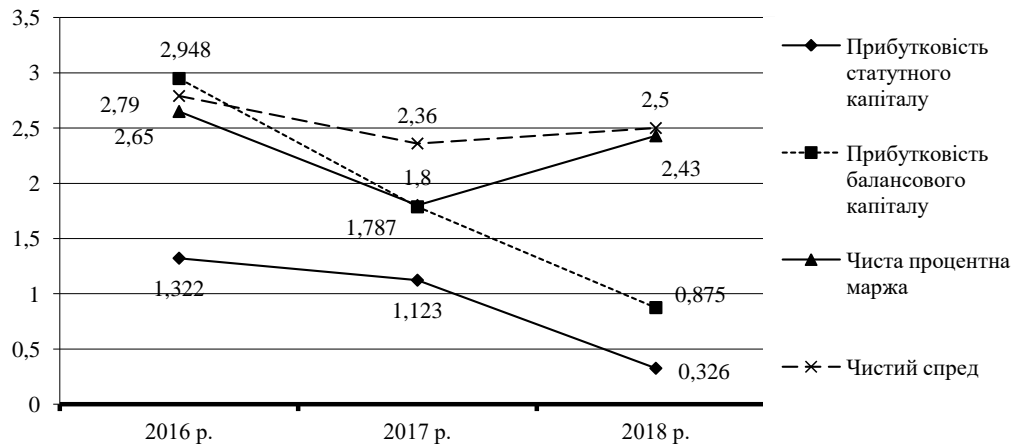

Рис. 2.9 – Динаміка показників ефективності управління банку АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр., %

Прибутковість активів банку зменшилася на 0,146 %, що викликано більшими темпами зростання активів банку, порівняно з чистим прибутком, і свідчить про зниження ефективності діяльності керівництва банку в умовах нестабільної економіки. Чистий процентний спред АТ «Ощадбанк» за період аналізу знизився на 0,290 п. і на кінець 2018 р. становив 2,5%, що свідчить про намагання керівництва фінансової установи втримати в умовах кризи необхідний рівень узгодженості процентної політики банку за кредитними і депозитними операціями. Показник чистої процентної маржі в АТ «Ощадбанк» знизився за аналізований період на 0,550 п., що свідчить про погіршення ефективності політики банку щодо контролю за дохідними активами і дорогими ресурсами, це у свою чергу, зумовлює підвищення ризикованості його діяльності. Проведений аналіз ділової активності АТ «Ощадбанк» показав, що коефіцієнт активності залучення позичених і залучених коштів, який, як свідчать дані табл. 2.15, за аналізований період зменшився на 0,010 п. і станом на 31.12.2018 склав 0,915 (оптимальне значення 0,70).

Таблиця 2.15 – Динаміка показників ділової активності банку АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення		
				2017/2016	2018/2017	2018/2016
Коефіцієнт рівня дохідних активів	0,961	0,956	0,944	-0,004	-0,012	-0,016
Коефіцієнт кредитної активності	0,313	0,319	0,310	0,005	-0,008	-0,003
Коефіцієнт загальної інвестиційної активності в цінні папери та пайову участь	0,369	0,420	0,536	0,051	0,116	0,167
Коефіцієнт (частка) інвестицій у дохідних активах	0,384	0,439	0,567	0,055	0,128	0,183
Коефіцієнт проблемних кредитів	1,063	1,009	1,056	-0,053	0,047	-0,006
Коефіцієнт активності залучення позичених і залучених коштів	0,925	0,866	0,915	-0,059	0,048	-0,010
Коефіцієнт активності залучення міжбанківських кредитів	0,159	0,148	0,158	-0,011	0,011	0,000
Коефіцієнт активності залучення	0,322	0,351	0,399	0,029	0,048	0,078

строкових депозитів						
Коефіцієнт активності використання залучених і позичених коштів у доходні активи	1,038	1,104	1,032	0,066	-0,072	-0,006
Коефіцієнт активності використання залучених і позичених коштів у кредитний портфель	0,338	0,368	0,339	0,029	-0,029	0,001
Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	0,974	0,908	0,777	-0,066	-0,131	-0,197

Коефіцієнт кредитної активності знизився на 0,003 і склав 0,310. За результатами діяльності 2016 та 2018 рр. кредитна активність банку є нестабільною (показник коливався від 0,310 у 2018 році до 0,420 у 2017 році). За умови оптимального значення 65-75% коефіцієнт кредитної активності за весь аналізований період є наднизьким. Подальше зниження даного показника може призвести до недостатнього використання джерел фінансування у процесі формування прибуткових активів, та обмежити прибутковий потенціал.

Зниження показників ділової активності активів банку свідчить про те, що банк не в повному обсязі використовує свій економічний потенціал. Необхідно звернути увагу на раціональність розміщення залучених коштів.

Позитивним фактором у діяльності банку, що зменшив потребу в формуванні значних обсягів резервів, є зниження рівня проблемних активів у 2018 р. порівняно з 2016 р. на 0,006 п. (до 10,56), що відповідно позитивно впливає на прибутковість та фінансову стійкість банку.

Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів за період аналізу зріс на 0,078 п. і станом на 31.12.2018 склав 0,399, що свідчить про те, що банк активізує діяльність, спрямовану на залучення позикових коштів. Про це свідчить і збільшення коефіцієнту активності залучення строкових депозитів на 0,048 п. порівняно з даними станом на 31.12.2017 року.

Коефіцієнт активності використання залучених і запозичених коштів у доходні активи зменшився на 0,006 п і склав 1,032 при оптимальному його значенню 0,70, що свідчить про те, що за умов наявної прибутковості діяльності банк був здійснює заходи на зниження ризиковості своєї діяльності.

Коефіцієнт активності використання залучених і запозичених коштів у кредитний портфель Банку зріс на 0,001 п. і склав 0,339.

Динаміку показників ділової активності банку АТ «Ощадбанк» за аналізований період наведено на рис. 2.10.

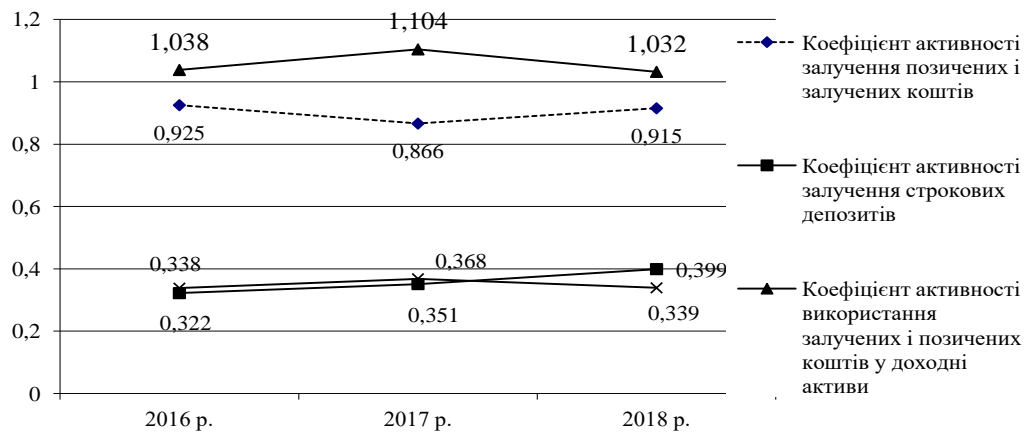

Рис. 2.10 – Динаміка показників ділової активності пасивів АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр.

Ділова активність активів АТ «Ощадбанк» характеризується рівнем вкладень ресурсів Банку в доходні активи та кредитний портфель.

Коефіцієнт рівня доходних активів АТ «Ощадбанк» показує, що ефективність використання активів – достатня, оскільки при оптимальному рівні 70-80% для даного банку показник складає 94-96%. Негативним моментом є падіння даного показника, що відбувається за рахунок того, доходні активи зростали меншими темпами ніж їх загальна величина. Якщо банк і надалі вестиме таку політику, тобто нарощуватиме доходні активи, то підвищуватиметься і ефективність використання загальної сукупності активів. Отже, проведений аналіз засвідчив погіршення фінансових результатів, а відповідно й фінансового стану банку, що зумовлює необхідність вжиття відповідних заходів. Незважаючи на те, що протягом аналізованого періоду діяльність банку була прибутковою, при цьому показники прибутковості демонстрували негативну динаміку. Показники ділової активності також підтвердили попередні розрахунки, оскільки демонстрували зниження у 2018 р. порівняно з попередніми роками.

Висновки до розділу 2

Основна діяльність АТ «Ощадбанк» полягає у веденні банківських рахунків та залученні депозитів юридичних та фізичних осіб, наданні кредитів, здійсненні платежів, емісії банківських платіжних карток, розвитку торгового еквайрингу та альтернативних каналів продаж, торгівлі цінними паперами та у здійсненні операцій з іноземними валютами. Рівень фінансової безпеки банку визначається основними фінансовими показниками діяльності. Достатня за обсягом та належним чином збалансована ресурсна база банків є важливою передумовою їх прибутковості, підтримки достатньої ліквідності та довіри з боку учасників ринку. Аналіз капіталу АТ «Ощадбанк» за аналізований період збільшився на 3,4% як за рахунок зростання залишків зобов'язань банку на 2,2 %, так і за рахунок зростання обсягу залишків власного капіталу на 17,8 %. При цьому слід зазначити, що власний капітал збільшився порівняно з 2016 р., проте демонстрував негативну динаміку порівняно з 2017 р. відповідна ситуація із питомою вагою власного капіталу у структурі фінансових ресурсів банку.

Проведений аналіз відповідність зміни обсягу залишків активів, власного капіталу, кредитного та інвестиційного портфелів АТ «Ощадбанк» дає можливість стверджувати,

що зростання обсягу власного капіталу відповідно до 2016 р. відбувалося швидшими темпами (17,8 %), ніж зростання обсягу активів (3,4 % та, кредитного портфелю (2,4 %). Регулятивний капітал є одним із найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банків. Слід зазначити, що за проаналізований період регулятивний капітал банку зріс на 2875,3 млн грн або 15,52%, що досить суттєво, проте таке збільшення дещо поступається темпам зростання (за цей же період) власного капіталу АТ «Ощадбанк». Також, слід зазначити, що банк у 2016 р. та 2018 р. не дотримувався показників достатності капіталу, що є неприпустимим для системного банку.

За аналізований період співвідношення дохідних активів і платних зобов'язань зменшилося на 0,08 і станом на кінець 2018 р склало 1,054 (при оптимальному значенні не менше 0,90). Зменшення показника співвідношення дохідних активів і сукупних зобов'язань свідчить про те, що АТ «Ощадбанк» необхідно переглянути свою політику щодо формування ресурсів.

Коефіцієнти надійності банку за період за аналізований період зріс на 0,012 п. але при цьому показник у 2016 та 2018 рр. не відповідав оптимальному значенню, яке має бути не менше 0,10. Отже, банк має проблеми з достатньою забезпеченістю власним капіталом.

Щодо фінансових результаті діяльності, то слід зазначити, що протягом аналізованого періоду діяльність банку була прибутковою. Але при цьому показники прибутковості демонстрували негативну динаміку.

Показники ділової активності також підтвердили попередні розрахунки, оскільки демонстрували зниження у 2018 р. порівняно з попередніми роками.

3 НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ АТ «ОЩАДБАНК»

1.3 Удосконалення методики оцінювання фінансової безпеки банку

Аналіз доводить, що в економічній літературі немає єдиного підходу до оцінювання безпеки банків, натомість більшість цих підходів зводиться до оцінки економічної безпеки банківської діяльності. Однак, аналізуючи наявні підходи до оцінки рівня економічної та фінансової безпеки банків і банківської системи, варто зауважити, що вони є досить подібними та часто включають в себе одні й ті ж самі показники, оскільки на етапі аналізу поняття економічної та фінансової безпеки банків є надто розмитими. Передусім така ситуація виникає тому, що майже усі кількісні показники діяльності банків мають фінансову складову, оскільки банк є фінансовим підприємством, робота якого ґрунтується на операціях фінансового характеру з грошовими коштами [1].

Визначення проблем і недоліків в цих підходах щодо оцінювання фінансової безпеки банків і банківської системи загалом потребує групування цих підходів за певними групами. Серед таких груп, виходячи з аналізу широкого кола економічної літератури, варто виділити такі:

- підходи, що ґрунтуються на використанні економічних нормативів як основних критеріїв оцінювання фінансової безпеки банків;
- підходи, що базуються на аналізі коефіцієнтів та фінансових показників діяльності банків;
- підходи, які використовують економіко-математичне моделювання;
- підходи, які використовують методи експертних оцінок.

Проаналізувавши різні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки банків і банківської системи, ми можемо зробити висновок, що більшість науковців використовує підходи, які ґрунтуються на використанні коефіцієнтів і показників. Причому варто також зазначити, що всі підходи, окрім експертного оцінювання, є взаємопов'язаними з методом фінансових показників та коефіцієнтів, оскільки оцінка ризиків банків і математичні моделі ґрунтуються на цих показниках.

Якщо проаналізувати підходи, які ґрунтуються на економічних нормативах діяльності банків і банківської системи, то його не варто приймати до уваги, оскільки, як показує практика, такий метод не може відобразити реальний стан справ у банківській системі. Це пов'язано з тим, що економічні нормативи діяльності банків побудовані для ідеального банку та не можуть об'єктивно відобразити рівень фінансової безпеки банків, а також їх фінансову стійкість, враховуючи те, скільки останнім часом було визнано неплатоспроможних банків, хоча всі вони виконували економічні нормативи центрального банку [37].

Таким чином, для адекватного управління фінансовою безпекою банку актуальним питанням на сьогодні є розробка відповідних методів оцінювання її рівня. При цьому, особливістю управління фінансово-економічною безпекою є те, що в кризових обставинах ухвалення управлінських рішень часто здійснюють в умовах зниження загального рівня керованості банком.

Однак головна відмінність системи управління фінансовою безпекою від процесів фінансового управління полягає в тому, що основним показником її ефективності є дотримання нормативного рівня параметрів та індикаторів фінансово-економічної безпеки. Тоді як система управління фінансами передбачає проведення оцінки фінансового стану банку за допомогою визначення розмірів відхилень фактичних значень показників від передбачених нормативами, або досягнутих темпів зростання. Система

показників-індикаторів, які отримали кількісне вираження, дає можливість завчасно сигналізувати про небезпеку і вживати заходів щодо її попередження [35]. Найвищий ступінь безпеки досягається за умови, що весь комплекс показників перебуває в межах допустимих меж своїх порогових значень, а порогові значення одного показника досягаються не на шкоду іншим.

Отже, за межами порогових значень показників банк втрачає здатність до стійкості, динамічного саморозвитку, конкурентоспроможності на зовнішніх і внутрішніх ринках, і навіть може стати об'єктом ворожого поглинання [45].

Оскільки фінансово-економічна безпека банку визначається рівнем його захищеності і ступенем ефективності діяльності, то пропонується за основу методики оцінки фінансово-економічної безпеки банку взяти дві групи показників:

- показники, які характеризують ефективність діяльності банку;
- показники, які характеризують рівень його захищеності та здатність протистояти

кризовим явищам.

У табл. 3.1 поданий перелік першої групи показників, їх економічний зміст та розрахунок для АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр.

Таблиця 3.1 – Показники ефективності банку АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр.

№ з/п	Показник	Розрахунок	Нормативне значення	Значення		
				2016 р.	2017 р.	2018 р.
1.	Рентабельність активів	Чистий прибуток/Активи	Не нижче середньогалузевого, або середнього значення по групі, в яку входить банк	0,22	0,24	0,07
2.	Рівень процентної маржі	Середня процентна ставка за кредитами/ Середня процентна ставка за депозитами	Не нижче середньогалузевого, або середнього значення по групі, в яку входить банк	2,65	1,8	2,43
3.	Ефективність роботи банку	Доходи/Витрати	> 1	1,01	1,02	1,01
4.	Ефективність операцій з процентними коштами	Процентні доходи/Процентні витрати	> 1	1,56	1,45	1,36
5.	Ефективність комісійної діяльності	Комісійні доходи/Комісійні витрати	> 1	3,70	3,07	2,96

Одним з головних показників є перший показник у таблиці – відношення чистого прибутку до величини активів. Цей коефіцієнт характеризує ефективність роботи керівництва банку і віддачу вкладених коштів. Чим вище його значення, тим краще для банку.

Як видно з даних таблиці спостерігається зниження рентабельності активів у 2018 р. до 0,07%, у 2016 р. цей показник становив 0,22%. Застосування цього показника доречне, оскільки всі інші показники ефективності управління активами вторинні щодо рентабельності активів. Крім того, ці показники в основному визначаються політикою банку та стратегією керівництва у сфері управління активами.

Ще одним важливим показником, що характеризує ефективність діяльності банку, є рівень його процентної маржі, тобто різниця між ставками за кредитами та депозитами. Даний показник фактично характеризує ефективність процентної політики, потенціал банку, його можливість здійснювати прибуткову діяльність. Порівняння даного показника з середнім значенням у банківській системі і значеннями конкурентів визначає рівень потенційної конкурентоспроможності банку. Істотне зниження маржі за короткий проміжок часу негативно впливає на рівень фінансової безпеки банку.

Існує ряд показників, які дають можливість оцінити в цілому й частково ефективність роботи банківської установи. З цією метою у табл. 3.1 розраховані три останні показники: ефективність роботи банку, що показує здатність банку генерувати дохід; ефективність операцій з процентними коштами, що характеризує збалансованість процентних операцій банку; ефективність комісійної діяльності, що означає здатність банку заробляти на наданні комісійних послуг.

Згідно з даними таблиці показники ефективності операцій з процентними коштами та ефективність комісійної діяльності за своїми значеннями значно випереджають норматив. Наступною групою показників, без яких неможливо зробити обґрунтований і зважений висновок про рівень фінансово-економічної безпеки банку, є показники захищеності. Перелік, розрахунок та їх стисла характеристика для АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр. наведені у табл. 3.2.

Показник ліквідності характеризує здатність банку своєчасно здійснювати платежі за зобов'язаннями.

Таблиця 3.2 – Показники, що характеризують рівень захищеності банку АТ «Ощадбанк» за 2016–2018 рр.

№ з/п	Показник	Розрахунок	Норматив	Значення		
				2016 р.	2017 р.	2018 р.
1.	Ліквідність (миттєва)	Високоліквідні активи/Поточні пасиви	> 20%	60,53	74,83	99,92
2.	Рівень проблемних кредитів	Проблемні (прострочені) кредити/кредитний портфель	< 5%	41,93	41,38	36,62
3.	Коефіцієнт кредитних ризиків	Сума проблемних кредитів/Сума резервів під кредитні операції	< 1	0,60	0,59	0,54
4.	Коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань	Кредити/Зобов'язання	0,53-0,9	0,34	0,37	0,34
5.	Коефіцієнт достатності капіталу	Капітал/(Капітал + Зобов'язання)	> 10%	7,47	13,36	8,52
6.	Співвідношення отриманих і виданих міжбанківських кредитів	Сума кредитів виданих/Сума кредитів отриманих	< 1,4	6,71	2,65	201,76

Для фінансово-економічної безпеки банківської установи це важливий показник, оскільки саме можливість швидко розрахуватися за поточними зобов'язаннями створює передумови для стабільної діяльності банку. Найменші ознаки нездатності банку виконати свої зобов'язання можуть викликати паніку серед вкладників, що у свою чергу може призвести до банкрутства комерційного банку. Протягом 2016–2018 рр. значення цього показника зростало. Так у 2016 р. даний показник становив 60,53%, у 2018 р. – зріс до 99,92%. Значення даного показника знаходиться вище нормативного значення у 20%.

Рівень фінансово-економічної безпеки також залежить від якості активів банку. Більшість українських банків – це універсальні кредитні установи, тому основним напрямом їх діяльності є кредитування фізичних і юридичних осіб. Отже, важливим показником є відношення суми проблемних кредитів до загальної величини кредитного портфеля. Протягом аналізованого періоду значення даного показника було значно вище від нормативно допустимого значення < 5%, та знаходилось в діапазоні 36-42%. При цьому слід зазначити, що збільшення даного показника свідчить про необхідність контролю за обсягом проблемних кредитів банку.

Коефіцієнт кредитних ризиків є додатковим показником, що дає змогу оцінити, чи достатньо сформованих резервів для того, щоб покрити можливі збитки за проблемними кредитами. Коефіцієнт кредитних ризиків протягом аналізованого періоду не перевищував нормативне значення.

Одним з найважливіших показників рівня захищеності банку є коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань. Він характеризує агресивність кредитної політики і рівень кредитної стійкості банку. Тип кредитної політики, що проводиться банком, здійснює безпосередній вплив на рівень його фінансово-економічної безпеки. Згідно з розрахунками, значення цього показника за період, який аналізувався, суттєво не змінилися. Якщо цей показник наблизиться до одиниці, тоді практично всі залучені банком кошти будуть використовуватися для кредитування. Оскільки кредитування є достатньо ризиковою операцією, рівень фінансово-економічної безпеки знизиться. Наступний у таблиці коефіцієнт достатності капіталу характеризує співвідношення власних і залучених коштів. Чим вище його значення, тим більший ризик беруть на себе власники банку. Значення цього показника у банку у 2017 р. відповідали нормативним вимогам. Проте у 2018 р. його значення зменшилося до 8,52 %.

Співвідношення отриманих і виданих міжбанківських кредитів характеризують тип кредитної політики банку на ринку міжбанківських запозичень. Як видно з даних табл. 3.2 його значення значно перевищує нормативне, тобто існує загроза для кредитної стійкості, а отже і фінансово-економічної безпеки банку.

Для визначення рівня фінансово-економічної безпеки банку недостатньо аналізу змін зазначених показників за роками або порівняно з нормативами, тому що в цьому разі ми аналізуємо лише динаміку одного показника з цілої системи. Крім того, більшість показників взаємозалежні, тому надавати уваги тільки тим, які є найгіршими за своїми значеннями недостатньо. Іншими словами, такий аналіз не дає чіткої відповіді, наскільки критична ситуація, який рівень загрози для банківської діяльності.

Для усунення недоліків пропонується ввести поняття «сіра зона» за аналогією з погрішністю у фізиці. Вона характеризує значення показника, при якому важко однозначно оцінити показник. Наприклад, коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань рекомендується не більше 0,53-0,9. Допустиме значення цього показника у банку 0,87 формально не відповідає нормативу, але реально даний показник у бальному виразі не можна прирівнювати до значення показника, наприклад, в 0,60. Аналогічною є ситуація, якщо показник дорівнює 0,91. Формально він відповідає нормативу, але реально за своєю економічною суттю дуже близький до значення 0,9. Якщо не враховувати «сіру зону», картина для цих двох банків буде діаметрально протилежною. Тому доцільно використовувати як «сіру зону» інтервал $\pm 10\%$ від нормативного значення. Розподіл балів з урахуванням значення показника наведений в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Розподіл балів з урахуванням значення показника

Параметр показника	Кількість балів
Гірше за нижній поріг «сірої зони»	0
Гірше за норматив, але вище за нижній поріг «сірої зони»	5
Краще за норматив, але нижче за верхній поріг «сірої зони»	7,5

Краще за норматив і вище за верхню межу «сірої зони»	10
--	----

Пропонується комплексна методика з інтегральним значенням у 110 балів – максимум по 10 балів на кожен із запропонованих показників. Рівень фінансово-економічної безпеки визначається за кількістю набраних балів. Особливість запропонованої методики полягає в тому, що в ній здійснено спробу подолати один з головних недоліків кількісних методик – жорстку прив'язку до нормативних значень показників і недостатній ступінь врахування динаміки зміни показників. Особливо це стосується виставлення балів.

У табл. 3.4 наведені конкретні значення «сірих зон» для кожного із запропонованих показників, які розраховані на основі нормативних значень, запропонованих в економічній літературі.

Таблиця 3.4 – Значення «сірих зон» для кожного із запропонованих показників

Показник	Нормативне значення	«Сіра зона»
Рентабельність активів	1,5%	1,35–1,65%
Рівень процентної маржі	> 5%	4,5–5,5%
Ефективність роботи банку	> 1	0,9–1,1
Ефективність операцій з процентними коштами	> 1	0,9–1,1
Ефективність комісійної діяльності	> 1	0,9–1,1
Ліквідність (миттєва)	> 20%	18–22%
Рівень проблемних кредитів	< 5%	4,5–5,5%
Коефіцієнт кредитних ризиків	< 1	0,9–1,1
Коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань	> 0,9 – низька кредитна стійкість, < 0,5 – загроза збитків	0,5–0,9
Коефіцієнт достатності капіталу	> 10%	9–11%
Співвідношення отриманих і виданих міжбанківських кредитів	< 1,4	1,25–1,55

За результатами аналізу банк може отримати один з трьох типів оцінки рівня фінансової безпеки: критичний (менше 80 балів), недостатній (80–95 балів), достатній (95–110 балів). Критична оцінка означає серйозне порушення рівня фінансової безпеки банку. Недостатня оцінка свідчить про наявність ряду проблем у діяльності банку, які в майбутньому можуть стати причиною виникнення кризи. Достатня оцінка відповідає задовільному рівню фінансової безпеки банку.

Використовуючи розрахунки табл. 3.1-3.2, а також дані з табл. 3.3, розрахуємо інтегральний показник фінансово-економічної безпеки АТ «Ощадбанк» за 2017–2018 рр. (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Розрахунок інтегрального показника фінансової безпеки АТ «Ощадбанк», бали

№ з/п	Показники рівня фінансово-економічної безпеки	2017 р.		2018 р.	
		Розрахунок	Значення	Розрахунок	Значення
1	Рентабельність активів	1 × 0	0	1 × 0	0
2	Рівень процентної маржі	1 × 5	5	1 × 5	5
3	Ефективність роботи банку	1 × 7,5	7,5	1 × 7,5	7,5
4	Ефективність операцій з	1 × 10	10	1 × 10	10

	процентними коштами				
5	Ефективність комісійної діяльності	1 × 10	10	1 × 10	10
6	Ліквідність (миттєва)	1 × 10	10	1 × 10	10
7	Рівень проблемних кредитів	1 × 0	0	1 × 0	0
8	Коефіцієнт кредитних ризиків	1 × 10	10	1 × 10	10
9	Коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань	1 × 0	0	1 × 0	0
10	Коефіцієнт достатності капіталу	1 × 10	10	1 × 0	0
11	Співвідношення отриманих і виданих міжбанківських кредитів	1 × 0	0	1 × 0	0
Інтегральний показник		∑	62,5	∑	52,5

Таким чином, у 2018 р. інтегральний показник фінансово-економічної безпеки АТ «Ощадбанк» становив 52,5 що свідчить про критичний стан фінансової безпеки банку, тобто це значення показника, яке свідчить про наявність ряду проблем у діяльності банку. Щодо значення цього показника по відношенню до 2017 р., то його падіння свідчить про посилення кризових явищ та наростання фінансової небезпеки. Таким чином наявна ситуація щодо стану фінансової безпеки АТ «Ощадбанк» потребує негайних антикризових рішень менеджментом банку з метою недопущення його фінансового краху. Вищенаведені розрахунки підтверджують необхідність удосконалення механізму фінансово-економічної безпеки АТ «Ощадбанк» та розробки комплексу заходів щодо підвищення його рівня.

3.2 Формування ефективної стратегії забезпечення фінансової безпеки банку

Аналіз діяльності банків свідчить про те, що саме низький рівень ефективності системи управління фінансовою безпекою є причиною кризових явищ у діяльності банків, їх орієнтованості на боротьбу з результатами негативного впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, а не на попередження та вчасну нейтралізацію потенційних ризиків та загроз. Забезпечення фінансової безпеки банку має ґрунтуватись на системному підході, а формування оптимальної системи безпеки банку потребує розроблення стратегії, концепції реалізації, визначення відповідного інструментарію та етапів забезпечення безпеки [15].

В сучасних умовах розвитку банківських установ розроблена стратегія є ефективним інструментом механізму забезпечення фінансової безпеки банку в довгостроковій перспективі, оскільки її орієнтиром є реалізація загальних цілей розвитку банку в умовах динамічного середовища та пов'язаної з цим невизначеності. З метою раціонального використання вкладених коштів та підвищення їх ефективності використовуються основні прийоми ризик-менеджменту, які передбачають максимізацію вартості коштів, внесених акціонерами, стійке і стабільне отримання прибутку від банківської діяльності, забезпечення повернення депозитних коштів клієнтам при збереженні оптимального рівня ризику. Реалізація зазначеної мети можлива за рахунок організації ефективного управління та контролю за банківською діяльністю, що фокусується на управлінні фінансовими ризиками банку, які притаманні банківській діяльності і повинні бути ключовим напрямом у системі стратегічного управління фінансовою безпекою банку.

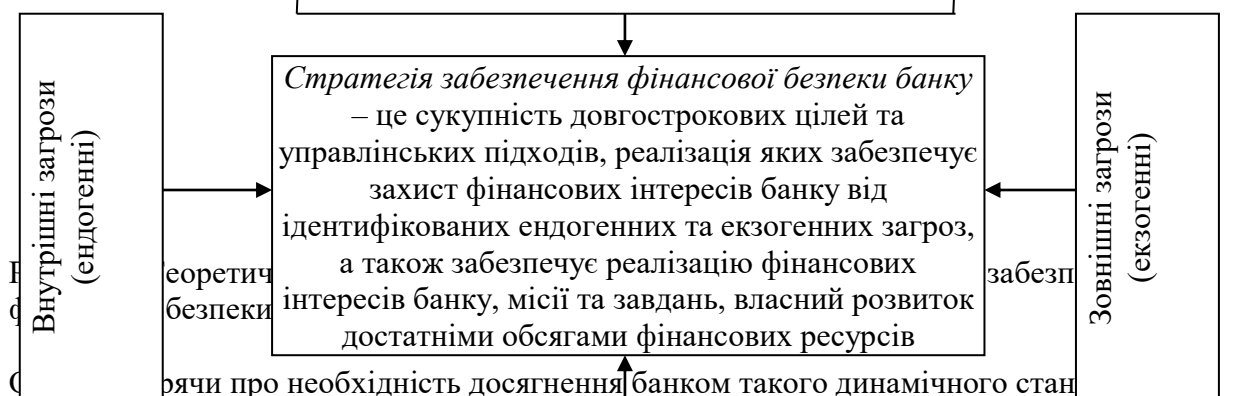
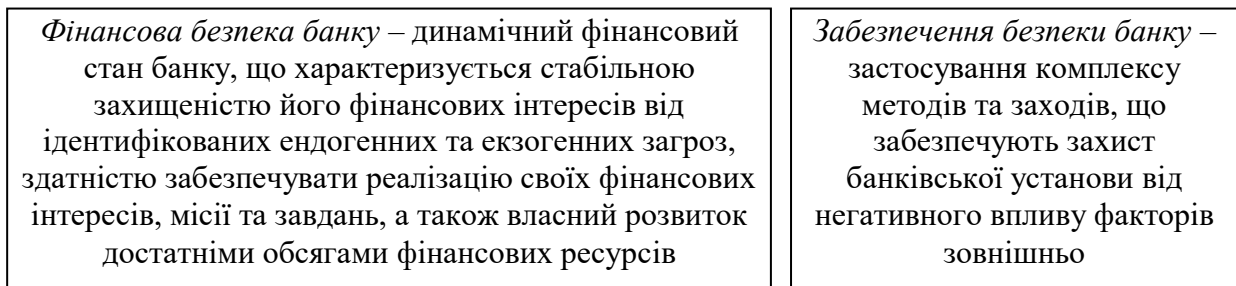
Незважаючи на різноплановість проведених наукових досліджень у сфері фінансової безпеки банків, можемо констатувати, що взаємозв'язок між фінансовою безпекою банку та стратегічним управлінням залишається недостатньо дослідженим. Проблема формалізації конкретного механізму взаємозалежності між зазначеними поняттями є нерозв'язаною та потребує вирішення, а особливо з розвитком динамічної теорії стратегічного управління.

Аналіз і зіставлення різних наукових підходів до визначення ролі стратегічного управління, що пропонує О. Вовчак [13], доводять, що без гнучкої стратегії, здатної змінюватися залежно від умов зовнішнього та внутрішнього середовища, банки не можуть займати конкуруючі позиції на ринку.

Науковці [34] характеризують стратегічне управління діяльністю банку як певний вид управлінської діяльності, спрямований на формування бажаного економічного стану конкретного об'єкта в розглянутій сфері, досяжного в довгостроковій (але доступній для огляду) перспективі та такого, що допускає істотну (значущу) зміну якісних характеристик його розвитку, що має необоротні чи довгострокові наслідки.

Таке визначення вказує на необхідність застосування апарату стратегічного управління для забезпечення фінансової безпеки банку.

Стратегічне управління фінансовою безпекою передбачає розроблення стратегії забезпечення фінансової безпеки, яка спрямована на створення антисипативних та адаптаційних механізмів управління змінами зовнішнього та внутрішнього середовища, що має довгострокову дію. Теоретичний інструментарій формування поняття «стратегія забезпечення фінансової безпеки банку» зображений на рис. 3.1.

Стратегія – це система управлінських рішень, об'єднаних у довгостроковий план дій, що включає формалізовану сукупність норм, орієнтирів, напрямів, сфер, способів та правил діяльності, спрямованих на досягнення стратегічних цілей організації

Незважаючи на досить складним процесом, воно має низку переваг, найвагомшими серед яких є такі [36]:

- можливість зводити до мінімального рівня негативні наслідки змін, що відбуваються в поточний момент, а також факторів невизначеності в майбутньому;
- можливість враховувати об'єктивні (зовнішні та внутрішні) фактори, що формують зміни,

зосередитись на вивченні цих факторів та визначенні рівня їх впливу на фінансову безпеку;

- можливість отримати необхідну інформаційну базу для прийняття стратегічних та тактичних рішень щодо забезпечення фінансової безпеки банку;

- підвищення керованості системи фінансової безпеки, оскільки за наявності системи стратегічних планів є змога порівнювати досягнуті результати з поставленими цілями, здійснювати ефективні мотивації та стратегічний контроль;

- забезпечення динамічності змін через реалізацію стратегічних планів на основі відповідної системи регулювання, контролю та аналізу;

- синергетичний ефект через об'єднання зусиль керівників усіх рівнів управління та діяльності підрозділів банку, пов'язаних з реалізацією стратегій забезпечення фінансової безпеки.

Загалом будь-яка стратегія є елементом механізму організації, стратегія забезпечення фінансової безпеки банку є складовою його фінансового механізму. Стратегія забезпечення фінансової безпеки банку будується на основі концепції його розвитку, що має містити пріоритетні цілі та завдання забезпечення безпеки, шляхи та методи їх досягнення. Стратегічність у забезпеченні фінансової безпеки означає виявлення можливостей забезпечення сталості системи в довгостроковій перспективі, прогнозування інваріантності її розвитку в інваріантному середовищі, пошук альтернативних шляхів прийняття рішень, що приводитимуть до єдиного, найбільш оптимального в цих умовах стану підприємства.

На основі вищевикладеного під стратегією забезпечення фінансової безпеки банку слід розуміти сукупність довгострокових цілей та управлінських підходів, реалізація яких забезпечує захист фінансових інтересів банку від ідентифікованих ендогенних та екзогенних загроз, реалізацію фінансових інтересів банку, місії та завдань, а також власний розвиток достатніми обсягами фінансових ресурсів.

Стратегія забезпечення фінансової безпеки передбачає вжиття комплексу заходів для досягнення максимально можливої платоспроможності та стійкості банку, ліквідності його балансу, ефективної структури капіталу, а також таких напрямів його вкладення, що забезпечують максимальний прибуток. Це досягається шляхом стратегічного й тактичного планування, вжиття заходів з метою запобігання загрозам [41].

Сьогодні теоретико-методичне забезпечення стратегій фінансової безпеки банку залишається недостатньо обґрунтованим через відсутність ґрунтовних підходів до класифікації стратегій фінансової безпеки. Досліджуючи стратегію безпеки, науковці поділяють її на декілька видів, які різняться за своїм змістом. Зокрема, до них належать такі типи [34]:

- 1) миттєва стратегія, згідно з якою система безпеки реагує на несподівані реальні загрози діяльності організації; створені для вирішення цього завдання підрозділи, виділені сили й засоби можуть ослабити дію загроз або запобігти їм, водночас може виникнути ситуація, результатом якої буде отримання збитку;

- 2) попереджувальна стратегія – це стратегія, орієнтована на прогнозування, своєчасне виявлення небезпек і загроз, цілеспрямоване дослідження ситуації як усередині підприємства, так і в навколишньому його середовищі; виділені для вирішення цього завдання фахівці, сформовані служби безпеки створюють можливість усвідомлено та цілеспрямовано проводити роботу з формування сприятливих умов діяльності установи;

- 3) компенсаційна стратегія, згідно з якою організації вигідніше компенсувати втрати від настання загроз безпеці, ніж утримувати в штаті працівників служби безпеки; ця стратегія допустима тоді, коли збитки від потенційних загроз є невеликими або неможливо реалізувати попередні дві стратегії [3].

На думку Ю. Самури [52], стратегія забезпечення безпеки банківських установ поділяється на такі концепції:

- концепція випереджувальної протидії наявним та потенційно можливим викликам і загрозам безпеці банківських установ (використання суб'єктами безпеки банківських установ найактивніших методів запобігання та протидії наявним і потенційно можливим викликам та загрозам);

- концепція пасивного захисту від наявних та потенційно можливих викликів та загроз безпеці банківських установ (орієнтація банківського сектору національної економіки на захист від наявних та потенційно можливих викликів та загроз з боку держави в особі регулятора, правоохоронних і судових органів);

- концепція адекватної відповіді на наявні та потенційно можливі виклики та загрози безпеці банківських установ (використання суб'єктами безпеки банківського сектору всього комплексу легітимних методів запобігання і протидії наявним та потенційним викликам та загрозам).

Слід зазначити, що вищенаведені класифікації більше стосуються методів забезпечення фінансової безпеки банку, що реалізуються через систему заходів, які можна умовно поділити на превентивні та протекційні. В аспекті інструментарію стратегічного управління банком ми вважаємо більш доцільним виділення таких видів стратегій забезпечення фінансової безпеки:

- 1) стратегія зростання, що передбачає збереження досягнутого рівня фінансової безпеки, контроль за результатами діяльності та попередження виникнення можливих загроз інтересам банку;
- 2) вибірково-посилююча стратегія, що спрямована на вжиття заходів посилення одного зі структурних елементів фінансової безпеки або окремих показників компонентів фінансової безпеки банку;
- 3) пристосувальна стратегія, що спрямована на вжиття заходів пристосування компонентів фінансової безпеки банку до змін зовнішнього середовища;
- 4) трансформаційна стратегія, що передбачає проведення змін, які стосуються напрямів діяльності банку (за видами операцій), трансформації ринку, а також проведення необхідних змін компонентів фінансової безпеки банку;
- 5) комплексно-забезпечувальна стратегія, що спрямована на вжиття заходів, спрямованих на досягнення рівня фінансової безпеки, бажаного для банку.

Формування стратегії забезпечення фінансової безпеки банку має базуватись на системному підході та враховувати такі аспекти [36]:

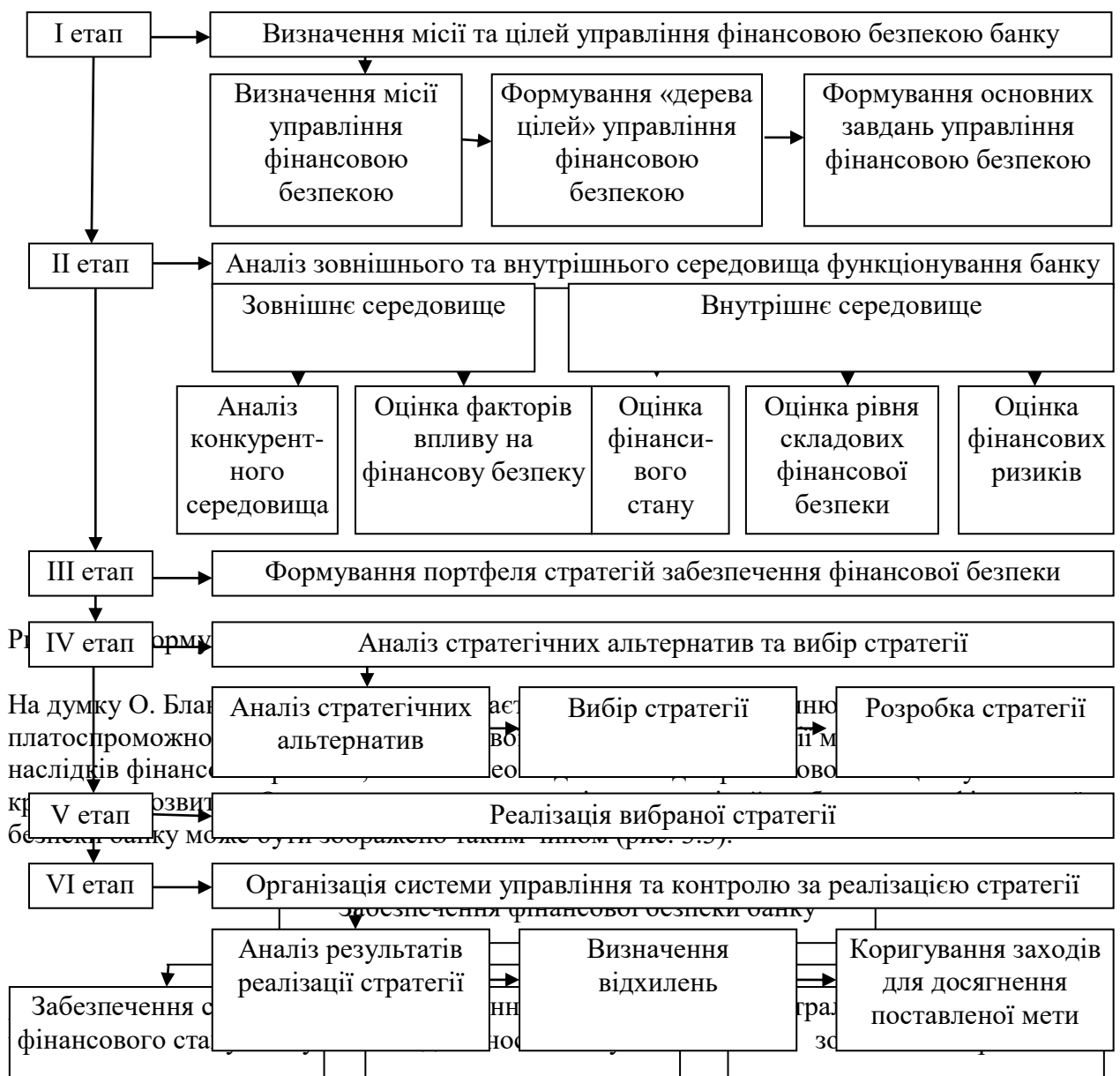
- взаємозв'язок стратегії забезпечення фінансової безпеки з фінансовою стратегією (стратегія управління активами та пасивами банку; стратегія управління власними коштами; стратегія управління банківськими ризиками) та загальною стратегією розвитку банку;

- економічна та політична ситуація в країні;
- рівень розвитку та кон'юнктура фінансового ринку;
- рівень законодавчого та нормативно-правового регулювання банківської діяльності;
- ринкова позиція банку;
- рівень фінансових ризиків тощо.

Для розроблення стратегії забезпечення фінансової безпеки банку необхідно визначити алгоритм формування такої стратегії, тому ми пропонуємо концептуальну схему розроблення та реалізації стратегії забезпечення фінансової безпеки банку, яка характеризується комплексністю та завершеністю, а також передбачає послідовність певних етапів (рис. 3.2).

На I етапі відбувається визначення місії та цілей управління фінансовою безпекою банку. На цьому етапі формування стратегії забезпечення фінансової безпеки банку важливим є визначення стратегічних цілей, що доцільно подати у вигляді так званого дерева цілей, тобто наочного графічного зображення підпорядкованості та взаємозв'язку цілей, що демонструє розподіл загальної мети або місії на підцілі, завдання та окремі дії.

Підтримуємо думку С. Єгоричевої [23], яка розуміє «дерево цілей» як інструмент визначення пріоритетів розвитку та їх синергетичного поєднання. В цьому аспекті цілі, завдання й важливі стратегічні рішення забезпечення фінансової безпеки банку повинні бути спрямовані на формування та підтримку фінансової рівноваги в процесі стратегічного розвитку.

II етап передбачає дослідження екзогенних та ендогенних факторів впливу на рівень фінансової безпеки. Базовими елементами дослідження екзогенних факторів є якісна та кількісна оцінка екзогенних факторів впливу на фінансову безпеку банку, визначення

стійкості банку до цих впливів. Зауважимо, що ці фактори є нечіткими та не піддаються точному кількісному оцінюванню.

Захист від зовнішнього середовища, де діють чинники макроекономічного характеру, включаючи стан і напрями розвитку загальноєкономічних інтересів держави, кон'юнктури фінансового та фондового ринків, розвитку фінансово-кредитної системи держави, впливу міжнародних фінансово-економічних інститутів, розвитку інфраструктури фінансових інститутів тощо, вимагає створення системи моніторингу та залучення кваліфікованих фінансових аналітиків з метою об'єктивного аналізу та оцінки тенденцій і наслідків макроекономічних процесів. Аналіз ендогенних факторів передбачає оцінювання фінансового стану банку, рівня складових фінансової безпеки та фінансових ризиків. На III етапі відбувається формування портфеля стратегій забезпечення фінансової безпеки. Варіативна розробка сценаріїв забезпечення фінансової безпеки передбачає формування переліку об'єктів захисту, визначення раціональних форм захисту за конкретними об'єктами, прийняття основних стратегічних рішень щодо забезпечення фінансової безпеки банку за її функціональними складовими, розроблення альтернативних варіантів планів заходів та цільових програм, визначення ресурсів, необхідних для реалізації сценаріїв стратегії, визначення функцій та завдань служби безпеки та інших структурних підрозділів банку в рамках реалізації стратегії тощо.

На цьому етапі широко використовується методика «портфельного планування», коли не формується один варіант стратегії, а складається пакет (портфель) можливих стратегій, види яких ми описали вище. З такого портфеля робиться відбір найкращої для конкретних умов стратегії.

Розглянуті нами види стратегій забезпечення фінансової безпеки банку слід вибирати залежно від рівня фінансової безпеки банку, для чого пропонуємо використовувати матрицю вибору стратегії забезпечення фінансової безпеки банку (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Стратегії забезпечення фінансової безпеки банку залежно від її рівня

Рівень фінансової безпеки	Характеристика рівня фінансової безпеки	Стратегія забезпечення фінансової безпеки	Характеристика стратегії
1	2	3	4
Абсолютна безпека	Таке функціонування банку, за якого забезпечується реалізація фінансових інтересів банку, місії та завдань, а також власний розвиток достатніми обсягами фінансових ресурсів.	Стратегія зростання.	Передбачає збереження досягнутого рівня фінансової безпеки, контроль за результатами діяльності та попередження виникнення можливих загроз інтересам банку.
Нормальний	Передбачає прибутковість банку з послабленням одного або декількох компонентів фінансової безпеки.	Вибірково-посилююча стратегія.	Спрямована на вжиття заходів посилення одного зі структурних елементів фінансової безпеки або окремих показників компонентів фінансової безпеки банку.

Продовження таблиці 3.6

1	2	3	4
Передкризовий	Такий рівень фінансової безпеки, за якого діяльність банку неспроможна забезпечити належні обсяги доходу та є збитковою.	Пристосувальна стратегія.	Спрямована на вжиття заходів пристосування компонентів фінансової безпеки банку до змін зовнішнього середовища.
Кризовий	Рівень фінансової безпеки є недостатнім одразу за декількома компонентами фінансової безпеки.	Трансформаційна стратегія.	Передбачає проведення змін, які стосуються напрямів діяльності банку (за видами операцій), трансформації ринку, а також проведення необхідних змін компонентів фінансової безпеки банку.
Небезпечний	Стан, за якого найвищою є ймовірність банкрутства та ліквідації банку.	Комплексно-забезпечувальна стратегія.	Спрямована на вжиття заходів, спрямованих на досягнення рівня фінансової безпеки, бажаного для банку.

Зауважимо, що в межах розглянутих базових стратегій можуть бути реалізовані різні стратегічні альтернативи.

IV етап передбачає безпосередньо вибір стратегії на основі проведених досліджень щодо рівня фінансової безпеки. У зв'язку з необхідністю прийняття ефективних фінансових рішень проблема вибору ефективної стратегії фінансової безпеки банку є актуальним завданням.

На V етапі здійснюється реалізація вибраної стратегії, що передбачає вжиття певних заходів.

VI етап передбачає аналіз результатів реалізації стратегії, виявлення відхилень та коригування заходів за необхідності для досягнення поставленої мети. На цьому етапі дуже важливим є контроль.

Таким чином, з урахуванням концепції стратегічного управління фінансовою безпекою до основних складових механізму забезпечення фінансової безпеки банку, на нашу думку, слід віднести три блоки (рис. 3.4).

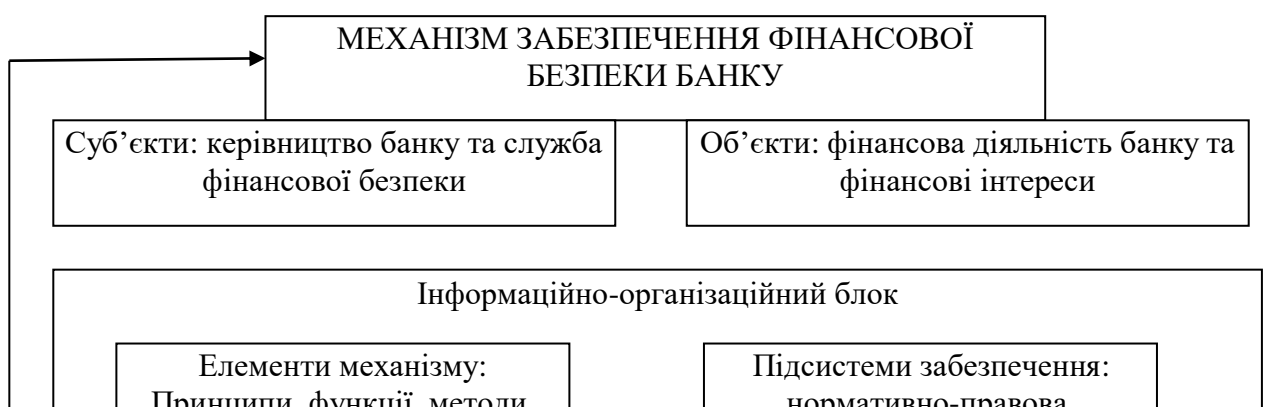

Рис. 3.4 – Модель механізму забезпечення фінансової безпеки банку з урахуванням концепції стратегічного управління фінансовою безпекою

Таким чином, формування стратегії забезпечення фінансової безпеки банківських установ – це комплексне та дуже актуальне завдання, вирішення якого є основою для забезпечення фінансової безпеки банку.

Висновки до розділу 3

Аналіз доводить, що в економічній літературі немає єдиного підходу до оцінювання безпеки банків, натомість більшість цих підходів зводиться до оцінки економічної безпеки банківської діяльності. Однак, аналізуючи наявні підходи до оцінки рівня економічної та фінансової безпеки банків і банківської системи, варто зауважити, що вони є досить подібними та часто включають в себе одні й ті ж самі показники, оскільки на етапі аналізу поняття економічної та фінансової безпеки банків є надто розмитими. Передусім така ситуація виникає тому, що майже усі кількісні показники діяльності банків мають фінансову складову, оскільки банк є фінансовим підприємством, робота якого ґрунтується на операціях фінансового характеру з грошовими коштами.

Проаналізувавши різні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки банків і банківської системи, ми можемо зробити висновок, що більшість науковців використовує підходи, які ґрунтуються на використанні коефіцієнтів і показників. Причому варто також зазначити, що всі підходи, окрім експертного оцінювання, є взаємопов'язаними з методом фінансових показників та коефіцієнтів, оскільки оцінка ризиків банків і математичні моделі ґрунтуються на цих показниках.

З метою підвищення рівня фінансової безпеки банку запропоновано методіку оцінювання її рівня. Оскільки фінансова безпека банку визначається рівнем його захищеності і ступенем ефективності діяльності, то пропонується за основу методіки оцінки фінансово-економічної безпеки банку взяти дві групи показників: показники, які характеризують ефективність діяльності банку; показники, які характеризують рівень його захищеності та здатність протистояти кризовим явищам. Особливість запропонованої методіки полягає в тому, що в ній здійснено спробу подолати один з головних недоліків кількісних методик – жорстку прив'язку до нормативних значень показників.

Аналіз діяльності банків свідчить про те, що саме низький рівень ефективності системи управління фінансовою безпекою є причиною кризових явищ у діяльності банків, їх орієнтованості на боротьбу з результатами негативного впливу факторів зовнішнього та

внутрішнього середовища, а не на попередження та вчасну нейтралізацію потенційних ризиків та загроз. Забезпечення фінансової безпеки банку має ґрунтуватись на системному підході, а формування оптимальної системи безпеки банку потребує розроблення стратегії, концепції реалізації, визначення відповідного інструментарію та етапів забезпечення безпеки.

Для розроблення стратегії забезпечення фінансової безпеки банку необхідно визначити алгоритм формування такої стратегії, тому запропоновано концептуальну схему розроблення та реалізації стратегії забезпечення фінансової безпеки банку, яка характеризується комплексністю та завершеністю, а також передбачає послідовність певних етапів.

ВИСНОВКИ

Фінансова безпека банку характеризується таким станом, за якого забезпечується його економічний розвиток і стабільна фінансова діяльність, гарантований захист його активів, здатність адекватно і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої та зовнішньої ситуації. Дана категорія передбачає такий динамічний стан банківської установи, який характеризується збалансованістю та стійкістю до впливу екзогенних і ендогенних загроз, здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку.

Фінансова безпека – це поняття, яке перебуває в постійному русі й видозмінюється під дією великої кількості різноманітних факторів. Далеко не останнє місце серед них посідають загрози безпеці, які можна описати як умови функціонування банківської установи, що з огляду на об'єктивні й суб'єктивні причини здатні негативно вплинути на стан фінансово-економічної безпеки, створюють небезпеку життєво важливим інтересам банку. Ключовими характеристиками фінансової безпеки банків є забезпечення рівноважного та стійкого фінансового стану, сприяння ефективній діяльності банку, а також можливість на ранніх стадіях визначити проблемні місця в діяльності банку, нейтралізувати кризи і запобігати банкрутству.

Таким чином, визначення пріоритетності загроз фінансовій безпеці банку та реалізація засобів їх усунення дають змогу підвищити ефективність прийняття управлінських рішень та формування стратегії управління фінансово-економічною безпекою банку.

Механізм фінансової безпеки банку є сукупністю взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних і контрольних заходів фінансово-економічного характеру, спрямованих на оптимізацію фінансових ресурсів, забезпечення їх належного рівня та нівелювання впливу ризиків внутрішнього й зовнішнього середовища.

Механізм фінансово-економічної безпеки необхідно інтегрувати в систему управління банком, що дасть можливість здійснювати постійний контроль за ризиковим середовищем банку і ухвалювати своєчасні та обґрунтовані з економічної точки зору рішення. Дія механізму повинна ґрунтуватися на принципах мінливості, обачності, об'єктивності, безперервності і оперативності, конфіденційності, комплексності і системності, явності в інтерпретації результатів, що дасть змогу забезпечити стабільну, безкризову та економічно ефективну діяльність банку.

Методика оцінювання фінансової безпеки банку повинні базуватися на врахуванні чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, а також визначенні вимог і критеріїв (капітальної бази, ліквідності, прибутковості та якості активів). Комплексне врахування конкретизованих складових внутрішньої і зовнішньої фінансової безпеки банку дає можливість оцінювати її та регулювати за допомогою корегування управлінських рішень в процесі реалізації стратегії банківського розвитку.

Рівень фінансової безпеки банку визначається основними фінансовими показниками діяльності. Достатня за обсягом та належним чином збалансована ресурсна база банків є важливою передумовою їх прибутковості, підтримки достатньої ліквідності та довіри з боку учасників ринку. Аналіз капіталу АТ «Ощадбанк» за аналізований період збільшився на 3,4% як за рахунок зростання залишків зобов'язань банку на 2,2 %, так і за рахунок зростання обсягу залишків власного капіталу на 17,8 %. При цьому слід зазначити, що власний капітал збільшився порівняно з 2016 р., проте демонстрував негативну динаміку порівняно з 2017 р. відповідна ситуація із питомою вагою власного капіталу у структурі фінансових ресурсів банку.

Проведений аналіз відповідність зміни обсягу залишків активів, власного капіталу, кредитного та інвестиційного портфелів АТ «Ощадбанк» дає можливість стверджувати, що зростання обсягу власного капіталу відповідно до 2016 р. відбувалося швидшими темпами (17,8 %), ніж зростання обсягу активів (3,4 % та, кредитного портфелю (2,4 %).

Регулятивний капітал є одним із найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банків. Слід зазначити, що за проаналізований період регулятивний капітал банку зріс на 2875,3 млн грн або 15,52%, що досить суттєво, проте таке збільшення дещо поступається темпам зростання (за цей же період) власного капіталу АТ «Ощадбанк». Також, слід зазначити, що банк у 2016 р. та 2018 р. не дотримувався показників достатності капіталу, що є неприпустимим для системного банку.

За аналізований період співвідношення дохідних активів і платних зобов'язань зменшилося на 0,08 і станом на кінець 2018 р склало 1,054 (при оптимальному значенні не менше 0,90). Зменшення показника співвідношення дохідних активів і сукупних зобов'язань свідчить про те, що АТ «Ощадбанк» необхідно переглянути свою політику щодо формування ресурсів.

Коефіцієнти надійності банку за період за аналізований період зріс на 0,012 п. але при цьому показник у 2016 та 2018 рр. не відповідав оптимальному значенню, яке має бути не менше 0,10. Отже, банк має проблеми з достатньою забезпеченістю власним капіталом.

Щодо фінансових результаті діяльності, то слід зазначити, що протягом аналізованого періоду діяльність банку була прибутковою. Але при цьому показники прибутковості демонстрували негативну динаміку.

Показники ділової активності також підтвердили попередні розрахунки, оскільки демонстрували зниження у 2018 р. порівняно з попередніми роками.

З метою підвищення рівня фінансової безпеки банку запропоновано методику оцінювання її рівня. Оскільки фінансова безпека банку визначається рівнем його захищеності і ступенем ефективності діяльності, то пропонується за основу методики оцінки фінансово-економічної безпеки банку взяти дві групи показників: показники, які характеризують ефективність діяльності банку; показники, які характеризують рівень його захищеності та здатність протистояти кризовим явищам. Особливість запропонованої методики полягає в тому, що в ній здійснено спробу подолати один з головних недоліків кількісних методик – жорстку прив'язку до нормативних значень показників.

Аналіз діяльності банків свідчить про те, що саме низький рівень ефективності системи управління фінансовою безпекою є причиною кризових явищ у діяльності банків, їх орієнтованості на боротьбу з результатами негативного впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, а не на попередження та вчасну нейтралізацію потенційних ризиків та загроз. Забезпечення фінансової безпеки банку має ґрунтуватись на системному підході, а формування оптимальної системи безпеки банку потребує розроблення стратегії, концепції реалізації, визначення відповідного інструментарію та етапів забезпечення безпеки.

Для розроблення стратегії забезпечення фінансової безпеки банку необхідно визначити алгоритм формування такої стратегії, тому запропоновано концептуальну схему розроблення та реалізації стратегії забезпечення фінансової безпеки банку, яка характеризується комплексністю та завершеністю, а також передбачає послідовність певних етапів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесова Н. Е., Ілляшенко М. П. Концептуальні основи управління фінансово-економічною безпекою банків. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2017. Вип. 6(2). С. 93–97.
2. Бага О. М., Малахов В. А. Перспективи запровадження міжнародних стандартів «Базель-III» для вітчизняних банків на основі міжнародного досвіду. *Траектория науки*. Харків, 2016. Т. 2, № 4. С. 37–45.
3. Банківський менеджмент: питання теорії та практики : монографія / О. А. Криклій та ін. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 152 с.
4. Банківський менеджмент: питання теорії та практики: монографія /О. А. Криклій, Н. Г. Маслак, О. М. Пожар та ін. Суми : ДВНЗ УАБС НБУ, 2011. 152 с.
5. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру. *Економіка і прогнозування*. 2006. № 1. С. 7–25.
6. Барилюк М. Р. Організаційно-економічний механізм забезпечення фінансової безпеки комерційного банку. *Бізнес Інформ*. 2016. № 11. С. 261–269.
7. Барилюк М.-М. Р. Функціонування системи забезпечення фінансової безпеки комерційного банку. *Світ фінансів*. 2017. Вип. 2. С. 158–169.
8. Барилюк М.-М. Р. Аналіз категоріального апарату дослідження фінансової безпеки комерційного банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2017. Вип. 23(3). С. 48–53.
9. Бланк А. И. Финансовый менеджмент: учеб. курс. Киев: Эльга; Ника-Центр, 2007. 521 с.
10. Болгар Т. М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 22 с.
11. Бородай А. О. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки банківської установи. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016.– №13. С. 494–499.
12. Вергун А. М., Давиденко А. А. Забезпечення фінансової безпеки банку. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2019. Вип. 25. С. 196–200.
13. Вовчак О. Розвиток стратегічного управління та його особливості в банках з іноземним капіталом. *Технологический аудит и резервы производства*. 2016. № 30. С. 36–41.
14. Гамза В. А., Ткачук И. Б. Безопасность банковской деятельности: учебник. Москва : Маркет ДС, 2006. 424 с.
15. Гірман Ю. В. Передумови створення оптимальної моделі забезпечення фінансової

безпеки банку на базі світового досвіду. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 2. С. 49–53.

16. Гірман Ю. В. Ситуативне застосування елементів фінансового моніторингу в рамках забезпечення фінансової безпеки банку. *Агросвіт*. 2018. № 2. С. 71–76.

17. Голобородько Ю.О. Теоретичні підходи до розкриття сутності та складових фінансової безпеки банківських установ. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.12. 2012. С. 194–198.

18. Гребенюк Н. О. Фінансова безпека банків: система розпізнання загроз та усунення ризиків. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: «Економічна»*. 2016. № 91. С. 53–64.

19. Д'яконова І. І., Шиян Д. В. Теоретичні аспекти формування механізму забезпечення фінансової безпеки банківської системи. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 1. С. 156–163.

20. Дмитров С. О. Управління фінансовою безпекою комерційного банку. *Фінансовий простір*. № 2 (6). 2012. С. 11–15

21. Добрик Л. О., Запорожець Г. В. Фінансова безпека банку як складова його стійкості. *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3116> (дата звернення: 01.10.2019)

22. Євченко Н. Г., Криклій О. А. Вплив ризиків на фінансову безпеку банку. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. Суми: УАБС НБУ, 2009. С. 45–52.

23. Єгоричева С. Інноваційна діяльність комерційних банків: стратегічні аспекти: монографія. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2010. 348 с.

24. Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / За заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.

25. Жихор О. Б., Поліщук І.В. Оцінка рівня фінансової безпеки комерційного банку. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.7. С. 355–360.

26. Зачосова Н. В. Особливості забезпечення фінансової безпеки комерційних банків в Україні. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*. 2011. № 4. С. 74–78.

27. Квасова О. П., Куксюк Т. В. Організація інформаційно-аналітичної діяльності у забезпеченні фінансово-економічної безпеки банку. *International scientific journal*. 2015. № 2. С. 36–42.

28. Киш Л. М. Аспекти фінансової безпеки банку. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 27(2). С. 98–103.

29. Коковіхіна О. О., Високорода М. С. Фінансова безпека комерційного банку: подальше удосконалення визначення. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2014. Вип. 45. С. 253–256.

30. Копилюк О. І. Механізм управління фінансовою безпекою банків України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2017. Вип. 3. С. 62–65.
31. Кулиняк І. Я., Прокопишин-Рашкевич Л. М., Бородавко А. П. Оцінювання рівня фінансової безпеки комерційних банків України. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Економіка*. 2019. № 12. С. 113–118.
32. Левицький В. Формування механізму управління фінансовою безпекою банківської установи. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Гроші, фінанси та кредит*. 2016. С. 90–95.
33. Лісняк А. Є. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової безпеки банку. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2017. Вип. 2. С. 118–122.
34. Лісняк А. Є. Формування стратегії забезпечення фінансової безпеки банку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 22(2). С. 71–77.
35. Марич М. Г., Купчанко М. Я. Фінансова діагностика в комплексі фінансової безпеки комерційних банків України. *Науковий вісник. Економічні науки*. 2013. Вип. 1. С. 186–195.
36. Марків Г. Банківський стратегічний менеджмент: особливості та напрями розвитку. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. 2014. № 21 (1). С. 41–45.
37. Мельник С. С. Фінансова безпека комерційного банку. *Інтелект XXI*. 2017. № 2. С. 253–259.
38. Момот Т. В., Овчелупова О. М., Соловійова К. С. Оцінка рівня фінансово-економічної безпеки банківських установ в умовах кризи. *Комунальне господарство міст. Сер. : Економічні науки*. 2015. Вип. 125. С. 32–36.
39. Музичка О.М., Журибіда Н.Р., Галько Є.О. Методичні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки банків. *Бізнес Інформ*. 2019. № 3. С. 322–327.
40. Новікова Т. В., Ворон Д. В. Організація управління фінансово-економічною безпекою в банку. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2016. № 12(2). С. 111–114.
41. Павленко В. В. Визначення особливостей забезпечення економічної безпеки банків в умовах фінансової нестабільності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2016. Вип. 16(2). С. 130–132.
42. Пантелєєв В. П., Чмихалов А. В. Фінансова безпека банку. *Молодий вчений*. 2018. № 1(2). С. 949–951.
43. Пацера М. Система управління інформаційною безпекою як важлива складова загальної системи управління банком. *Вісник НБУ*. 2015. №6. С. 48–50.
44. Підвисоцька Л. Я., Хитрін О. І. Оцінка рівня системи внутрішнього контролю в

управлінні фінансовою безпекою банку. *Бізнес Інформ*. 2017. № 6. С. 207–214.

45. Побережний С. М., Пластун О. Л., Болгар Т. М. Фінансова безпека банківської діяльності. Суми : УАБС НБУ, 2010. 112 с.

46. Про банки і банківську діяльність. Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 09.10.2019).

47. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Постанова НБУ від 28.08.2001 р. № 368. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> (дата звернення: 25.10.2019).

48. Прокопенко Н. С., Виклюк М. І. Складові безпеки банківської діяльності. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.1. С. 302–308.

49. Родченко С. С. Дефініції фінансово-економічної безпеки банку. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28(4). С. 155–166.

50. Савчук А. В. Управління фінансовою безпекою комерційного банку. *Фінанси і кредит*. 2014. С. 306–307.

51. Сайт Публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України». URL: <https://www.oschadbank.ua/ua> (дата звернення: 14.10.2019).

52. Самура Ю., Кульчицька Н. Формування системи безпеки в банківських установах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. URL: global-national.in.ua/issue-17-2017. (дата звернення: 16.09.2019).

53. Ситник Н. С., Васьків І. М. Фінансова безпека банків як один зі складників фінансової безпеки держави. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2018. Т. 29(68), № 6. С. 129–132.

54. Ситник Н. С., Башко Л. М. Фінансова безпека банків як передумова стабільного розвитку банківської діяльності України. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 6. С. 198–202.

55. Сметанкіна А. О., Тарасенко І. О. Удосконалення системи управління фінансовою безпекою банку в умовах ризику. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 1. С. 93–97.

56. Сніщенко Р. Г. Механізм формування системи фінансової безпеки банку. *Економіка і регіон*. 2012. № 6. С. 136–140.

57. Стратегія розвитку Ощадбанку на 2018–2022 роки URL: [https://www.oschadbank.ua/bitrix/templates/ipoteka/image/Oschadbank %20Strategy%202018-2022.pdf](https://www.oschadbank.ua/bitrix/templates/ipoteka/image/Oschadbank%20Strategy%202018-2022.pdf) (дата звернення: 18.10.2019).

58. Тарасенко І. О., Чернишов М. О. Теорія та практика управління фінансовою безпекою банку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 10. С. 8–13.

59. Ткаченко А. М., Мащенко К. І. Вимірювання фінансової безпеки банківської системи. *Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку: збірник наукових праць*. 2009. С. 333–346.

60. Трудова М. Є. Особливості фінансово-економічної безпеки банків. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2015. Т. 20, Вип. 4. С. 238–242.
61. Фадеєв Д. А. Фінансова безпека банківської діяльності в Україні. URL: <https://www.rusnauka.com> (дата звернення: 18.12.2019).
62. Хитрін О. І. Фінансова безпека комерційних банків. *Фінанси України*. 2004. № 11. С. 118–124.
63. Шевчук Ю. В., Білорус А. І. Особливості управління фінансовою безпекою банківського сектору України. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2019. Т. 24, Вип. 4. С. 170–174.
64. Шиян Д. В. Організаційно-методичні аспекти формування механізму фінансової безпеки банківської системи. *Фінансовий простір*. 2014. № 2. С. 152–163.
65. Щербатих Д. В., Шпильовий Б. В. Підходи та загрози до формування фінансово-економічної безпеки банківських установ. *Вісник Черкаського університету. Серія : Економічні науки*. 2016. № 1. С. 141–148.
66. Aizenman J., Jinjara Y., Park D. Financial Development and Output Growth: A Comparative Sectoral Analysis. *NBER Working paper*. 2015. № 20917, P. 1–37.
67. Basel Committee on Banking Supervision. A sound capital planning process: fundamental elements, January 2014 / website of Bank for International Settlements URL : <http://www.bis.org/publ/bcbs277.htm>. (дата звернення: 09.12.2019).
68. Klomp J., Haan J. Bank regulation, the quality of institutions and banking risk in emerging and developing countries: An empirical analysis. *Emerging Markets and Trade*. 2014. Vol. 50. № 6. P. 19–40.
69. Miklos Dietz, Philipp Härle, Somesh Khanna A digital crack in bankings business-model April 2016. URL : <http://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/a-digitalcrack-in-bankings-business-model> (дата звернення: 18.11.2019).
70. Peter S. Rose (Author), Sylvia C. Hudgins (Author) Bank Management & Financial Services. McGrawHill Higher Education: 8 edition (1 Jun. 2009). 761 pages.

ДОДАТОК А

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН
СТАНОМ НА 31 ГРУДНЯ 2017 РОКУ
(у тисячах гривень)

	Примітки	31 грудня 2017 року	31 грудня 2016 року
АКТИВИ:			
Готівкові кошти та рахунки у Національному банку України	13	12 228 420	10 438 941
Кошти в банках	14, 30	17 028 838	31 150 549
Фінансові інструменти, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибуток або збиток	15, 30	21 767 424	17 148 763
Кредити, надані клієнтам	16	74 502 538	65 946 584
Інвестиції, наявні для продажу	17, 30	72 901 636	65 009 361
Інвестиції, що відображаються за амортизованою вартістю	18, 30	25 202 757	12 640 713
Інвестиції в дочірні компанії та асоційовані компанії	19, 30	24 800	24 800
Основні засоби та нематеріальні активи	20	7 614 578	6 535 809
Передплата з податку на прибуток		294 694	271 521
Інші активи	21	2 276 811	1 440 173
ВСЬОГО АКТИВІВ		233 842 496	210 607 214
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ:			
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ:			
Кошти банків	22, 30	6 435 248	4 639 317
Рахунки клієнтів	23, 30	150 151 178	145 586 238
Кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій	24, 30	34 548 265	33 418 838
Інші запозичені кошти	25	7 299 686	7 039 869
Інші зобов'язання	26, 30	719 458	1 001 614
Субординований борг	27, 30	2 903 463	2 807 088
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	11	533 569	374 063
Всього зобов'язань		202 590 867	194 867 027
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ:			
Акціонерний капітал	28	49 724 980	35 108 980
Резерв переоцінки будівель		1 822 086	1 820 998
Резерв переоцінки інвестицій, наявних для продажу		725 456	576 751
Непокритий збиток		(21 020 893)	(21 766 542)
Всього власного капіталу		31 251 629	15 740 187
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ І ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ		233 842 496	210 607 214

Від імені Правління:

А. Г. Пишний
Голова Правління

18 квітня 2018 року

Виконавці: Рибалка О.В., 279-71-16, Заднепровський К.Г., 278-60-22

Примітки на сторінках 7-96 є невід'ємною частиною цієї окремої фінансової звітності.

Г. С. Костенко
Головний бухгалтер

18 квітня 2018 року

ДОДАТОК Б

**ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»**

**ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ПРИБУТКИ І ЗБИТКИ ТА ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД ЗА РІК, ЩО
ЗАКІНЧИВСЯ 31 ГРУДНЯ 2018 РОКУ (у тисячах гривень)**

	Примітки	За рік, що закінчився 31 грудня 2018 року	За рік, що закінчився 31 грудня 2017 року*
Процентні доходи, за фінансовими активами, що оцінюються за амортизованою вартістю та за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	6, 31	16 683 325	19 740 677
Процентні доходи за фінансовими активами, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	6, 31	2 661 660	-
Процентні витрати	6, 31	(13 894 739)	(14 228 173)
ЧИСТИЙ ПРОЦЕНТНИЙ ДОХІД		5 450 246	5 512 504
Розформування/(формування) резерву під очікувані кредитні збитки /збитки від знецінення за активами, за якими нараховуються проценти	7, 31	1 175 156	(1 934 665)
ЧИСТИЙ ПРОЦЕНТНИЙ ДОХІД ПІСЛЯ ФОРМУВАННЯ РЕЗЕРВУ ПІД ОЧІКУВАНІ КРЕДИТНІ ЗБИТКИ /НА ПОКРИТТЯ ЗБИТКІВ ВІД ЗНЕЦІНЕННЯ АКТИВІВ, ЗА ЯКИМИ НАРАХОВУЮТЬСЯ ПРОЦЕНТИ		6 625 402	3 577 839
Комісійні доходи	8, 31	5 236 359	4 001 099
Комісійні витрати	8, 31	(1 771 336)	(1 305 079)
Чистий прибуток/ (збиток) від операцій з іноземною інструментами, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	9	865 126	(451 777)
Чистий (збиток)/ прибуток від операцій з фінансовими інструментами, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	11, 31	(2 410 823)	1 155 657
Чистий збиток від модифікації фінансових активів та зобов'язань, що оцінюються за амортизованою вартістю та фінансових активів, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	31	(47 698)	-
(Формування)/розформування резерву під очікувані кредитні збитки/збитки від знецінення за іншими	7	(206 870)	530 170
Чистий інший дохід	31	300 823	180 675
ЧИСТИЙ НЕПРОЦЕНТНИЙ ДОХІД		1 965 581	4 110 745
ОПЕРАЦІЙНІ ДОХОДИ		8 590 983	7 688 584
ОПЕРАЦІЙНІ ВИТРАТИ	10, 31	(8 558 212)	(7 130 040)
ПРИБУТОК ДО ОПОДАТКУВАННЯ		32 771	558 544
Відшкодування /(витрати) з податку на прибуток	12	129 468	(21)
ЧИСТИЙ ПРИБУТОК ЗА РІК		162 239	558 523

**Декларація академічної доброчесності
здобувача вищої освіти ЗНУ**

Я, Сімахін Денис Дмитрович, студент 2 курсу, денної форми навчання, економічного факультету, спеціальності 073 «Менеджмент», освітньої програми «Управління фінансово-економічною безпекою», адреса електронної пошти _____,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Забезпечення фінансової безпеки банку АТ «Ощадбанк»» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям *академічної доброчесності* у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ Сімахін Д.Д.

Дата _____ Підпис _____ Іващенко О.В.